

Symbolika draka

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obory: 6107R023 – Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
7507R036 – Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání

Autor práce: **Markéta Hausmanová**
Vedoucí práce: prof. PhDr. Bohumil Nuska, CSc.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Markéta Hausmanová**
Osobní číslo: **P11000900**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání**
Název tématu: **Symbolika draka**
Zadávající katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce bude pojednávat o roli symbolu a symbolického zobrazení draka. Velmi obecně seznámí čtenáře s pojmem symbol a se vznikem symbolů. Poté se bude zabývat konkrétním symbolem a to symbolem draka, jeho vzhledem, podobami, historií i významem. V závěru práce je nastíněn rozdíl vnímání tohoto symbolu v západní a ve východní kultuře. Hlavním cílem práce je zorientovat se v této tématice a získat přehled ve vnímání symbolů v různých kulturách. Zvolená metoda zpracovávání práce je systematický výklad, konkrétně od obecného pojetí až po jednotlivé symboly a jejich komparaci. Studentka se bude při vypracovávání bakalářské práce řídit metodickými a organizačními pokyny vedoucího práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

KASTOVÁ, Verena. Dynamika symbolů. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-717-8371-4.

DEKIRK, Ash. O dracích: z archivů Grayovy školy čarodějnictví. Vyd. 1. Praha: Volvox Globator, 2007, 219 s. ISBN 978-807-2076-376.

LURKER, Manfred. Slovník symbolů. V Praze: Knižní klub, 2005, 614 s. Universum. ISBN 80-242-1588-8.

HALL, James. Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění. Vyd. 2., v Pasece 1. Praha: Paseka, 2008, 517 s. ISBN 978-807-1859-024.

KOUTSKÝ, Karel. Draci středověkého světa. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 2005, 245 s. Kolumbus, sv. 177. ISBN 80-204-1226-3.

PENNICK, Nigel. Tajná znamení, symboly a znaky. Vyd. 1. Překlad Hedvika Vlasová. Praha: Volvox Globator, 1999, 129 s. ISBN 80-720-7275-7.

Vedoucí bakalářské práce:

prof. PhDr. Bohumil Nuska, CSc.
Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce: 15. listopadu 2013

Termín odevzdání bakalářské práce: 10. prosince 2014

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Ondřej Lánský, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 16. prosince 2013

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování:

Ráda bych poděkovala panu prof. PhDr. Bohumilu Nuskovi, CSc. za vedení mé bakalářské práce, věcné připomínky a navedení správným směrem. Dále chci poděkovat své rodině a přátelům za podporu a motivaci, kterou mi při vypracovávání dodávali. Speciální poděkování patří mé sestře Martině a kamarádovi Zdeňkovi, kteří mi velmi pomohli se závěrečnou korekturou.

Anotace

Bakalářská práce „Symbolika draka“ se zabývá rolí symbolu a symbolického zobrazení draka v různých kulturách světa. Autorka při vypracovávání postupovala od obecného pojetí až ke konkrétnímu symbolu draka. Ten se v historii lidstva objevuje již od pravěku, prostupuje dějinami a má svůj význam napříč všemi možnými světovými civilizacemi. Jinak draka vnímali ve starověku, rozdílně ve středověku a dnes je jeho funkce zcela jiná než v minulých dobách. Existují různé teorie o tom, jak tato bájná zvířata vznikla. Někteří teoretikové tvrdí, že se vyvinuli z dinosaurů, ale nejbližší podobnou symboliku bychom hledali v hadovi. Samotný výklad řeckého slova dracon je zaměnitelný a znamená obojí, drak i had. Práce se nejvíce věnuje výkladu mýtů a legend jednotlivých kultur. Mýty o dracích vznikaly současně v mnoha kulturách, a přestože ty se vzájemně nepotkaly, jejich představy se mezi sebou mísily. Téměř všechny symboly mohou mít protikladné významy. Stejně je tomu i u symbolu draka. Nejvýznamnější rozdíl je mezi západním a východním zobrazením. Západ vnímal draka jako něco zlého, proti čemu je třeba bojovat, naopak pro východ byl drak něčím posvátným, co představovalo život, moudrost a poznání.

Klíčová slova: symbol, drak, had, mýtus, legenda, východní kultury, západní kultury

Annotation

Bachelor thesis "Symbolism of a Dragon" deals with the role of symbol and the symbolic representation of a dragon in the various cultures of the world. The author proceeded from the general concepts to the concrete symbol of a dragon. It appears in a human history since prehistoric times, going through the history and has its importance across most of the world civilizations. The dragon was perceived one way in the Ancient times, differently in the Middle Age and today's function is completely different than in the past. There are different theories about these fabulous animals. Some theorists argue that the dragons evolved from the dinosaurs, but the closest symbolism can be found with the snake. Even the interpretation of the Greek word dracon is interchangeable and it represents both the dragon and the snake. The thesis deals most with the interpretation of the myths and the legends of different cultures. The myths about dragons were created simultaneously in many cultures and although they had not encountered each other, the ideas among them were mingling. Almost all the symbols can have two opposite meanings. The dragon symbol is not different. The most significant difference is between western and eastern view. The West perceived the dragon as something evil, something necessary to fight against. The East, on the contrary, worships dragon as a representation of the life, the wisdom and the knowledge.

Keywords: symbol, dragon, snake, myth, legend, Eastern cultures, Western culture

Obsah

SEZNAM OBRÁZKŮ	8
ÚVOD.....	9
1 SYMBOL.....	11
1.1 VÝZNAM SYMBOLU.....	11
1.2 VZNIK SYMBOLU	12
1.3 VZNIK A VÝZNAM SYMBOLU V MINULOSTI A DNES	13
1.3.1 <i>Symbol v naší mysli</i>	14
2 SYMBOL DRAKA.....	16
2.1 ETYMOLOGIE SLOVA DRAK.....	17
2.2 VZNIK A VÝVOJ DRAČÍHO SYMBOLU	18
2.2.1 <i>Starověk a antika</i>	18
2.2.2 <i>Středověk</i>	19
3 FUNKCE SYMBOLU DRAKA.....	22
3.1 MÝTY	22
3.2 POHÁDKY, BÁJE A LEGENDY	23
3.3 FANTASY	24
3.4 STÁTŇÍ FUNKCE.....	24
3.5 DRAK V ASTRONOMII	25
4 DRAČÍ PODOBY V RŮZNÝCH KULTURÁCH	27
4.1 ZÁPADNÍ DRACI.....	27
4.1.1 <i>Babylon</i>	27
4.1.2 <i>Řecko</i>	28
4.1.3 <i>Egypt</i>	30
4.1.4 <i>Indie</i>	32
4.1.5 <i>Germánská mytologie</i>	32
4.1.6 <i>Keltové</i>	34
4.1.7 <i>Jižní a Střední Amerika</i>	35
5 DRACI NA DÁLŇNÉM VÝCHODĚ	39
5.1 ČÍŇSKÝ DRAK.....	39
5.1.1 <i>Legendsy o dracích</i>	43
5.1.2 <i>Rozdělení číŇských draků</i>	45
5.2 JAPONSKO	46
ZÁVĚR.....	48
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	49

Seznam obrázků

Obrázek 1 - Sv. Jiří a drak	20
Obrázek 2 - Souhvězdí draka na hvězdné obloze.....	26
Obrázek 3 - Úroboros	30
Obrázek 4 - Amemait.....	31
Obrázek 5 - Coatlicue	37
Obrázek 6 - Závody dračích lodí, Guangxi Zhuang, Jižní Čína.....	42
Obrázek 7 - Osm trigramů	44

Úvod

Tématem této bakalářské práce je „Symbolika draka“ a pojednává o roli symbolu a symbolického zobrazení draka. Volba tématu práce připadla na symbol draka, protože mě zajímaly studie o symbolech v obecném měřítku, a také protože se několik let zajímám o fantasy světy a literaturu s nimi spojenou. Drak je v této literatuře jednou z hlavních a nejčastěji zobrazovaných postav, proto jsem se chtěla dozvědět více o původu a významu tohoto konkrétního symbolu. Hlavním cílem je zorientovat se v této tématice a získat přehled ve vnímání symbolu draka napříč různými světovými kulturami. Každá kultura vnímala tento symbol různě a také ho jinak zobrazovala. Práce by také měla sloužit jako souhrn informací o dracích z odborné literatury a měla by tak usnadnit čtenářům jejich vyhledávání.

Rozdíly v zobrazování symbolu draka můžeme pozorovat zejména v umění dochovaném do dnešní doby. Jde především o mýty a legendy z dané oblasti, ale také architektonická a umělecká díla. Hlavním zdrojem poznání jsou báje a mýty z antických světů. Tamější učenci zaznamenávali lidová vyprávění a přetvářeli je do mytických příběhů, které známe dodnes. Díky nim známe dnes draky hodné i zlé, v závislosti na tom, v jaké oblasti se vyskytovali.

Práce je členěna do pěti kapitol, kde největší význam mají poslední dvě kapitoly, které se zabývají konkrétními zobrazeními a rozdíly ve vnímání tohoto symbolu napříč kulturami. První kapitola velmi stručně čtenáře seznamuje s pojmem symbol a se samotným vznikem symbolu. Důležitou součástí studia symbolů je znalost teorií S. Freuda a C. G. Junga, kteří se zabývali lidskou myslí a psychikou. Právě v naší mysli je totiž skryta povaha symbolů. Druhá kapitola se zaměřuje na konkrétní symbol draka, jak vznikl, jeho další vývoj a historii. Vysvětluje také původ samotného slova „drak“, který není zcela jednoznačný. Ve třetí kapitole jsou nastíněny různé funkce, které dračí symbol plní. Bylo jich mnoho, a proto je zde opět jen výčet těch, které považuji za důležité. Protože mýty jsou nejvýznamnějším zdrojem poznatků o dracích, je jim v této kapitole věnována největší pozornost. Konkrétním mýtům a pověstem je poté věnována čtvrtá a pátá kapitola. Čtvrtá se zabývá především významem v západním světě. Jsou zde ukázky mytických příběhů z Babylonu, Řecka, Egypta nebo Indie, jejíž symbolika draka se více připodobňovala západnímu názoru, věnuje se také severským mytologiím a keltským legendám. Velmi zajímavé jsou příběhy z Mexika, proto je zde rozebrán i význam symbolu draka na

americkém kontinentě. Poslední kapitola se věnuje konkrétním zobrazením draka ve východních kulturách s největším zastoupením v čínské kultuře.

Celá práce je strukturována jako systematický výklad poznatků z nastudované literatury. Postupuje od obecného pojetí a seznámení s pojmy přes vymezení konkrétního symbolu draka až po souhrn kultur, ve kterých se vyskytoval. Svým rozsahem není schopna pojmut všechny kultury, kde symbol draka něco znamenal. Je zde pouze výčet těch, které mě osobně zaujaly nejvíce a přišlo mi nejdůležitější se o nich zmínit a hlouběji se jimi zabývat.

1 SYMBOL

1.1 Význam symbolu

Co je to symbol a jak si ho můžeme vykládat? Původní význam nacházíme v řeckém slově *symbolon* (znamení nebo znak), které je odvozeno ze slovesa *symbollein* (dát dohromady, složit, spojovat). Symbol můžeme označit jako „*poznávací znamení*“¹, které zpravidla bývá představované dvěma polovinami nějakého předmětu (nejčastěji mincí, hliněnou destičkou nebo prstenem), rozděleného mezi dvě osoby, blízké přátele nebo příslušníky rodiny, které se na delší dobu loučily. Tento předmět poté sloužil jako rozpoznávací znamení v případě, že se tato osoba vrátila zpět a prokázala se svou polovinou rozděleného předmětu. Pokud do sebe obě dvě části předmětu zapadly, nositel měl právo na přátelskou pohostinnost. Na základě tohoto původního významu si můžeme odvodit, že symbol je něco, co je složeno z částí, které teprve při spojení nabývají symbolického významu. Symbol jako takový je „*viditelným znakem neviditelné skutečnosti*“² a má nevyčerpatelné množství významů. Vždy hledáme souvislost mezi symbolem a tím, co vyjadřuje. Za symbol můžeme označit prakticky vše, co ukazuje na nějaký abstraktní jev a má tak hlubší význam. Abychom mohli symbolu porozumět, musí vyjevovat něco podstatného z toho, co symbolizuje. Není tedy omezen pouze na jednu úroveň, odkazuje mimo sebe i za sebe. Pokud nevyjádříme jeho ideu, nelze ho za symbol považovat a právě v tom nacházíme hlavní rozdíl mezi symbolem a znakem. Výklady slova symbol a znak se v mnoha výkladových slovnících překrývají nebo splývají. Symbol nenahradíme a nelze mu přiřadit jiný význam, protože ten je s ním bezprostředně spjatý díky vnitřní souvislosti. Stává se, že se setkáváme s mnoha použitými téhož symbolu. Může mít esoterický i obecně srozumitelný význam a zároveň skrývat i odkrývat smysl. Je živoucí a stále se rozvíjí. Znak nás pouze na něco odkazuje a lze ho nahradit jiným znakem, odkazujícím na stejnou věc. To, jak nahlížíme na znak, ale nemusí být stálé. Ve chvíli, kdy znaku přiřadíme určitý obsah nebo kvalita, získává povahu symbolu. Výklady slova symbol a znak se tudíž v mnoha výkladových slovnících překrývají nebo splývají.

Význam symbolu je velmi podobný významu znamení, které vnímáme svými smysly. Za nejvýznamnější lidský smysl je považován zrak. Díky němu přiřazujeme v naší mysli čemukoliv symbolický význam. Některé symboly, například náboženské, mají jen jeden neodmyslitelný. Mnohem častěji má ale symbol mnoho vrstev a každá z nich

¹ LURKER, Manfred. *Slovník symbolů*. Praha: Euromedia Group k. s., 2005. str. 503.

² LURKER, Manfred, pozn. 3, s. 503.

vyjadřuje celkový smysl objektu³. Záleží na souvislostech a úhlu pohledu nahlížení na symbol.

Se symboly se setkáváme ve všech možných situacích. Mohou se vyskytovat velmi spontánně, například ve snech, v mýtech nebo být znázorněné v umění. Jako nejčastěji používaný symbol můžeme označit slovo, které nás odkazuje k zamýšlení se nad významem. Symbolika je jakýsi univerzální jazyk, který používáme pro vyjádření zprávy nebo toho, co chceme sdělit. Jazyk však je různými kulturami vnímán odlišně, tudíž i konkrétní symbol dostává jiný význam podle toho, kde a kým je vykládán.

Interpretace symbolu je velmi individuální záležitostí. Podíváme-li se na veškeré umění, tak symbol je bezpochyby jeho neoddelitelnou součástí. Symboly v obraze nebo vyobrazení podporují naše vnímání a nahlížení na dané dílo nebo také pomáhají s jeho interpretací. Pravý záměr a smysl uměleckého díla si určuje sám autor při jeho tvorbě, ale interpretace může být různá v závislosti na tom, jaký smysl a význam bude pozorovatel symbolu přikládat.

Při výkladu symbolů hraje hlavní roli kulturní kontext, méně už jazyk. Například barvy mají v různých kulturách rozdílný význam. Bílá barva symbolizuje u Aztéků noc a umírající slunce, u buddhistů sebeovládání a vysvobození, v Číně podzim, smutek, západ, u indiánů posvátnost a východ. V křesťanství čistotu, cudnost, panenskost a světlo, v Řecku a Římě byla bílá chápána jako barva smutku, lásky, života i smrti. Naproti tomu barva černá je téměř pro všechny národy barvou smutku, temnoty, zlých sil a rozkladu, pro Egyptany však symbolizuje znovuzrození a vzkříšení, v židovské symbolice porozumění.

1.2 Vznik symbolu

Vytváření symbolů začalo již v pravěku kresbami symbolizujícími loveckou magii, které můžeme i dnes vidět v prehistorických jeskyních. Z nich se vyvinuly symboly posvátné a náboženské, což způsobilo posun společnosti od kočovných lovců a sběračů k zemědělskému životu. Nejdůležitější pro život se stalo Slunce a voda, ale nedal se zaručit ideální přísun těchto životně důležitých věcí. Lidská touha, pochopit tyto síly, vedla k tomu, že jim přisuzovali božský význam. To vedlo k vymyšlení představ o božských bytostech, které měly Slunce a vodu ovládat. Historicky nejvlivnější byl systém řecko-římských božstev, ale například hindští bohové jsou uctíváni dodnes. Nesmíme zapomenout na křesťanství, kde Bůh byl hlavním hybatelem veškerého dění. Právě

³ KENNER, T. A.. *Symboly a jejich skrytý význam*. Praha: Metafora, 2007. str. 6.

v náboženství, mytologiích a jiných systémech založených na víře nacházíme nejvíce symbolických významů. Ze symbolů posvátných se dále vyvinuly symboly identity, konkrétní symboly, které například identifikují celý národ. Z nich už se pak vyvinuly komplexní symbolické systémy. Symboly hrály velmi důležitou roli u člověka ve starověku i středověku, kde právě symbolické rituály a motlitby sloužily jako pojítka s vyššími silami, ale také k vymezení vztahů mezi lidmi navzájem. V současnosti jsou symboly vnímány více jako rozpoznávací znamení.

Formování dnešních symbolů a jejich porozumnění probíhalo po staletí. Existují ale i takové symboly, jejichž významu rozumí jen pár znalců, nebo jsou to symboly, kterým rozumíme jen my sami. Každý člověk vnímá různé věci různým způsobem a tím si vytváří své vlastní symboly. Čím je větší individuální myšlení jedince, tím hůře se bude orientovat mezi symboly masovými a obecně známými a uznávanými. Proces vytváření symbolů využívá lidské imaginace, asociace, abstrakce, přenesení významu na základě podobnosti, často za značného přispění intuice a emocí. Symbolický význam může dostat každý předmět, na který si vzpomeneme. Například vůně, kterou máme spojenou s určitým okamžikem, nám může přinést vzpomínky na něco výjimečného a tato vůně bude tento výjimečný okamžik symbolizovat.

1.3 Vznik a význam symbolu v minulosti a dnes

Jak již bylo zmíněné, symboly měly daleko hlubší význam v minulosti, než je tomu v dnešní době. Dnes se setkáváme se symboly prakticky všude. Každou firmu, tým, instituci nebo politickou stranu rozpoznáváme podle nějakého loga a tím soutěží o naši přízeň. Všechno, s čím se setkáváme v časopisech, v televizi, na billboardech, ale i to, koho okolo sebe máme, druh zábavy, který volíme, náš životní styl, má podvědomě skrytý význam. Například styl oblékání, hudbu, kterou posloucháme, názory, které vyznáváme, nás zařazuje do nějaké sociální skupiny. Nezáleží na tom, zda chceme jen zapadnout do davu nebo se tímto z davu vyčlenit, stáváme se tzv. *skupinovou identitou*⁴. Každý jedinec podvědomě potřebuje být součástí nějaké skupiny, ale zároveň si chce zachovat svou jedinečnost. To vše ale způsobuje, že symbol v dnešní době nabývá umělé důležitosti.

V dřívějších dobách symboly udávaly směr, jakým se vydat. Ať už to byly symboly v umění – malířství a sochařství, symboly náboženské, nebo jen klasické ukazatele směru.

⁴ Pozn.: Skupinová identita = skupinová příslušnost, kterou získává jedinec buďto „přirozeně“ tzn. narozením se do určité skupiny, nebo vlastní volbou. Pro skupinovou identitu je charakteristické, že členové skupiny jsou vzájemně „přitahováni“ společným cílem a motivy.

Každý symbol měl svůj skrytý význam, který byl zakořeněný hluboko v mysli, a lidé se jím řídili. Vytváření symbolů je hlavně odpovědí pro děje a jevy, které si neuměli vysvětlit. Lidé se snažili porozumět tomu, co neuměli pojmenovat. Tím, že byl nějaký jev nahrazen symbolem, bylo snazší mu porozumět, přiblížit se mu a také mu dát smysl. Nešlo jen o to se jevu nějak přiblížit, ale i o pochopení jeho existence a významu pro lidský život. S vývojem symbolických systémů se souběžně s nimi musely vyvíjet i systémy, které sloužily ke komunikaci a zaznamenávání. Řeč je o písmu, které je také symbolickým systémem.

At' už nahlížíme na symbol z pohledu historického nebo z pohledu dnešního, má stále mnoho významů ve všech možných oborech - ve filozofii, logice, myšlení, psychologii nebo v umění. Každá etapa vývoje symbolu měla svou specifickou hodnotu.

1.3.1 Symbol v naší mysli

Mnoho novodobých západních teorií zabývajících se významem a užíváním symbolů je velmi ovlivněno psychologí, vědou studující lidskou mysl. Myslitelé 20. století využívali jako významný psychoanalytický prostředek symboliku snů. Nejvýznamnějšími z těchto myslitelů byli S. Freud a C. G. Jung.

Sigmund Freud je považován za otce psychoanalýzy, tedy teorie osobnosti, založená na zkoumání lidského nitra a všech procesů, které v lidské mysli probíhají. Rozlišoval mysl na vědomou a nevědomou, tedy to, co si my sami uvědomujeme a to, co se nám jen odehrává v našem podvědomí. V jedné ze svých nejvýznamnějších prací, *Výklad snů*, tvrdí, že symboly vytváří nevědomí a zjevují se obvykle při snění. Tím se dostávají do našeho povědomí a stávají se vědomými. Rozlišil lidskou mysl na vrstvy – id, ego a superego, kde id je nejhlubší část podvědomí a symbolicky popisuje instinkty, které máme, zejména sexuální. Rozeznával dva lidské pudy, které sice působí současně, ale zároveň jsou ve vzájemném rozporu – Eros, což je sexualita a Thanatos, smrt. Pud sexuality v sobě zahrnuje touhu po lásce, tvořivosti a životě, kdežto smrt je touha po agresi a ničení. Symbolicky se zde ukazuje hlavní motiv lidského života v podobě neustálého souboje mezi těmito dvěma pudy. Freud nám přináší řadu asociací k falusu, symbolu mužské sexuality, a vagíně, symbolu ženské sexuality. Cokoliv vztyčeného do výše (hory, vysoké budovy), vše co může něčím proniknout (pera, banány, dýky) nebo všechny protáhlé předměty (hole, kmeny stromů, deštníky) představují mužský pohlavní orgán. Opakem toho může být cokoliv, co je nějak uzavřené nebo skryté, je možné do toho

vníknout nebo jen připomíná svým tvarem vagínu. Jako příklad ženské sexuality tedy můžeme uvést údolí, jeskyně, dveře, krabice, jakékoli vázy nebo nádoby, ale i ovoce jako figy nebo z květin růže. Ženskou sexualitu můžeme vnímat i ve všem zaobleném nebo kulatém, protože to připomíná ženská ňadra.⁵ Ne vždy ale takovéto předměty nutně musí asociovat sexuální symboly. Záleží na konkrétním jedinci, zda danému předmětu symbolický význam přiřadí.

Za Freudova následovníka, a jeho nejznámějšího žáka, považujeme Carla Gustava Junga, který se od myšlenek svého učitele odchýlil jiným směrem a vytvořil svou teorii *kolektivního nevědomí*⁶. Kromě kolektivního nevědomí tvoří podle něj lidskou mysl ještě vědomí a vlastní nevědomí. Symbolika u Junga je zaměřena na rozdělení typů osobností na archetypy, případně archetypální symboly, které jsou součástí kolektivního nevědomí. I přesto, že jich je mnoho, tak nám jsou známy a získáváme z nich zkušenost do budoucího bytí, a to hlavně protože jsou všudypřítomné a neustále se opakují. Jde o jakousi univerzální zkušenost. Tyto archetypy můžeme nalézt spíše na mytické úrovni nevědomí a setkáváme se s nimi ve všech dobách i ve všech možných koutech světa. Mohou nám přinášet poučení a s ním jistou moc.

Oba tyto směry ukazují zcela jiný, a ve své době nový a převratný myšlenkový směr, jak nahlížet na lidskou psychologii. Jungovy i Freudovy teorie nám ukazují symboly ve snech a měly význam i v umění.

⁵ FREUD, Sigmund. *Výklad snů*. Vyd. 4., upr. Pelhřimov: Nová tiskárna, 2003, 395 s. ISBN 80-86559-16-5. S. 176

⁶ Pozn.: Kolektivní nevědomí = nejniternější zděděné duševní obsahy (např. historické zkušenosti, vize) typické pro danou společnost

2 SYMBOL DRAKA

Symbol draka patří mezi nejstarší, nejznámější a také nejoblíbenější symbol vůbec. Můžeme se s ním setkat v rolích kladného i záporného hrdiny. To, zda draci skutečně existovali, je otázkou, na kterou nemáme jednoznačnou odpověď. Už jen fakt, že se vyskytují v mytologiích téměř každé kultury, které se vzájemně nepropojovaly, hovoří o tom, že draci skutečně existovat mohli. Uctívali je Aztékové, své místo mají v řeckých bájích a pověstech nebo u Vikingů, nemalou roli hrají v čínské mytologii. Zmínku o dracích najdeme i v Bibli (příběh Zjevení svatého Jana), kde drak přináší apokalypsu. V našich končinách je dobře známá legenda o svatém Jiří a jeho boji s drakem. Mýtů a představ o drakovi je ale tolik, že není možné se zabývat všemi v jedné práci.

K představě, jakou máme o dracích dnes, vedla dlouhá vývojová linie, která se v různých dobách a kulturách měnila a upravovala dle názorů a idejí dané doby a oblasti. I přesto, že se jednotlivé kultury od sebe liší, podoba draka je v nich až nápadně podobná. Má dlouhé šupinaté tělo s protáhlým ocasem, velké tlapy se špičatými pařáty, tlamu chrlící oheň a plnou ostrých zubů a často i rohy nebo vousy. Někde je drak vnímán jako kladný symbol, který může představovat život, moudrost nebo poznání, jinde se s ním setkáváme jako zastoupení ďábla, zla nebo smrti. Už bylo zmíněno, že symboly mohou mít protikladné významy. Stejně je tomu tak i u symbolu draka. Je přímo zpodobněním rozdílů v samotném bytí, a to světla a tmy, tvoření a ničení, muže a ženy, ale zároveň všechny tyto opaky v sobě spojuje. Nemůžeme určit, zda je dobrý nebo špatný.⁷ Můžeme ho rozdělit do dvou kategorií, ze kterých budeme později vycházet, a to podle místa původu, na východní a západní představy o tomto symbolu. Mimo toto rozdělení stojí kultury Jižní a Střední Ameriky, Oceánie nebo Afriky, které ve svých mytologiích také hovoří o dracích, i přesto, že ty mluví spíše o hadovi.

Každá publikace zabývající se symboly popisuje draka trochu jinak, ale v zásadě se jednotlivé popisy tolik neliší. J. C. Cooperová mluví o drakovi jako o „*komplexním a univerzálním symbolu*“⁸. Uvádí, že „*v sobě spojuje hada a ptáka jako symboly hmoty a ducha*“⁹ a také, že „*původně byl výlučně symbolem blahodárnosti, manifestací vod dávajících život (had) a dechu života (pták), a byl ztotožňován s nebeskými božstvy a jejich*

⁷ FONTANA, David. *Tajemný jazyk symbolů: názorný klíč k symbolům a jejich významům*. 1. vyd. Praha: Paseka, 1994, 192 s. ISBN 80-85192-91-8. S. 80

⁸ COOPER, J. *Ilustrovaná encyklopedie tradičních symbolů*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999, 239 s. ISBN 80-204-0761-8. S. 38

⁹ COOPER, J., pozn. 10, s. 38

pozemskými zástupci, císaři a králi“¹⁰. Zajímavou myšlenku přinesl Colin Didier, který zpodobňuje draky s dinosaury. Dokonce říká, že „*dinosaurus má v sobě jiným způsobem něco možná ještě nereálnějšího než drak, neboť nás od jeho přítomnosti na zemi dělí víc než 100 milionů let*“¹¹. Hans Biedermann toto tvrzení o skutečné existenci draků v podobě dinosaurů naopak zpochybňuje, protože dinosauri nikdy nežili společně s člověkem a tudíž nemohli existovat v mýtech.¹² Teorie německého paleontologa a teologa Edgara Dacquého přináší myšlenku, že zpodobnění draka a dinosaura je „*pravzpomínka*“ z dob mýtů o stvoření světa, kde draci byli zlo, jež musí bohové přemoci a odstranit. Z toho pak také vzešly mýty o drakobijcích ve středověku.¹³

Otázkou tedy zůstává, zda drak skutečně existoval. Nálezy dinosauřích kostí by svými rozměry opravdu odpovídaly popisům draků, ale chybí jedna věc – křídla, která draci měli. Nejbližší symboliku bychom tedy hledali v hadovi. Ten již od pravěku byl znamením smrti a podsvětí, ale díky tomu, že se svlékal z kůže, představoval i symbol znovuzrození. Je také znamením plodnosti, protože jeho pohyb se podobá tekoucí vodě. I samotný výklad slova *dracon* je zaměnitelný a znamená obojí, drak i had.

2.1 Etymologie slova drak

Vznik slova *drak* pochází pravděpodobně z řeckého *dracon*¹⁴. Draka tedy můžeme označit jako bytost, které nic neunikne a zřejmě i odtud pochází představa hlídače pokladu. Samotné slovo drak ale nebylo jediné, které se bájně obludě připisovalo. V řečtině můžeme najít také termíny *ofis*, *saura* nebo *hydro*, v latině pak *serpens*, *vípera*, *anguis* nebo *coluber*, které byly původně používány všeobecně pro plazy nebo hady, ale v některých textech se s nimi setkáváme i v souvislostech s draky, a to způsobilo časté zaměňování těchto dvou bytostí. V jiných evropských jazycích nacházíme jen velmi nepatrné odlišnosti ve vysvětlení. Staroanglické *draca*, staronorské *drek*, německé *drache* nebo velšské *draig* jsou odvozeninami latinského slova *draco* nebo řeckého *drakón* a všechny znamenají víceméně to samé. Pokud se zaměříme jen na germánské jazyky, tak vysvětlení pojmu, vzhledu i povahy je tak minimální, že je můžeme bez váhání postavit rovnocenně vedle sebe. Jde o hornoněmecké *wurm*, gótské *waúrms*, germánské *wurmiz*, staroanglické *wyrm*

¹⁰ COOPER, J., pozn. 10, s. 38

¹¹ COLIN, Didier. *Slovník symbolů, mýtů a legend*. 1. vyd. Praha: Deus, 2009, 2 sv. ISBN 978-80-87087-72-5. S. 106

¹² BIEDERMANN, Hans. *Lexikon symbolů*. Vyd. 1. Praha: Beta, 2008, 503 s., ISBN 978-80-7306-362-7. S. 70

¹³ BIEDERMANN, Hans, pozn. 14, s. 71

¹⁴ Pozn.: *Dracon* = vidět, dívat se nebo přeneseně střežit, hlídat a vzplanout

nebo staronorské *ormr*. Jejich význam nacházíme přes latinské *vermis* až po předpokládaný starý indoevropský výraz *urmis*. Je tedy dobře vidět, že vývoj samotného slova nebyl jednoznačný a jednoduchý. Ještě složitější než význam slova je ale porozumění symbolu samotnému.

2.2 Vznik a vývoj dračího symbolu

Za nejvýraznější rozvoj dračího symbolu a jeho mytologie, alespoň co se západní tradice týče, můžeme označit středověk, ale draci mají svůj původ nikoliv ve středověkém myšlení, ale již v myšlení Malé Asie (dnešní Turecko) a starého Řecka. Draky můžeme považovat za stvoření, která byla vytvořena mýty, tedy tvory vymyšlené, ale kteří na rozdíl od ostatních mytologických tvorů přežili až do dnešní doby. Legendy o dracích nepocházejí ale z jednoho zdroje, nýbrž vznikaly v mnoha kulturách současně a často se také stávalo, že se představy těchto kultur mezi sebou mísily.

2.2.1 Starověk a antika

První zmínky o dracích bychom hledali ve starověku, a to v mýtech o stvoření světa. V antice byl vztah k drakům různý. Důvodem byla jejich role, která mohla být kladná i záporná, ale stejně tak dobře neutrální. Tato různorodost umožnila použití draka jako válečného emblému římských legionářů, *draconarium*¹⁵. Tímto způsobem byl drak přenesen na britské ostrovy, které byly dobyty Římany. Tam se symbol postupně rozvíjel, ale největšího rozkvětu dosáhl díky Artušovským legendám a později i kontakt s nájezdy Vikingů, kde hrál drak také svou roli.

Druhým nejčastějším zpodobněním draka ve starověku bylo jeho zabití buď hrdinou, nebo samotnými bohy. Důvodem bylo v tomto případě poražení nějakého temna nebo zla, které drak představoval a právě jeho zabití bylo známkou vítězství dobra nad zlem. Tím, že bylo na draka nahlíženo různě, může jeho zabití být považováno jako zneuctění bohů zabitím posvátného zvířete. Konkrétními mýty, stejně jako původem čínského draka, jež je rozsáhlým tématem, se budeme zabývat v samostatných kapitolách.

¹⁵ Pozn.: Draconarium = znak kohorty ve tvaru zlateného draka na žerdi s kusem látky. Později toto čistě signalizační, distinkční znamení bylo pro potřeby heroldů upraveno tak, že hlava draka s otevřenou tlamou se stala troubou, na kterou navazoval rukáv, představující dračí trup. Tento praporec byl opatřen zařízením, které při pohybu ve větru pískalo. Pro vylepšení hrozivého efektu mohl být umístován do rozevřené tlamy hořící materiál. Zajímavý dokument o tomto emblému máme z doby normanských nájezdů na reportážně-komiksové tapiserii z Bayeux, kde ve scéně smrti Harolda II. figuruje obdoba římského drakonária.

2.2.2 Středověk

S přechodem antického světa do středověku nedošlo k úplnému zániku antické kultury, ale k jejímu značnému oslabení a vývoj symbolu draka se vydal různými směry. Jednotlivé regiony Evropy, i přes společně uznávané nové náboženství, křesťanství, měly mezi sebou omezené kontakty. Proto jiné draky známe ze severských mytologií a jiné z ostrovních států. Rozdíl můžeme vidět i v tom, jak draky vnímal učenec, duchovní, panovník nebo obyčejný poddaný. Symbolika draka byla značně ovlivněna křesťanstvím a vlivem Bible dostal podobu Satana. Toto pojetí ale nevzniklo náhodou a najednou. Vyvíjelo se a bylo zesíleno potlačováním pohanských kultů. V této době již dostali draci konkrétnější podobu, hlavně z důvodu mísení křesťanství se starověkými mýty, a z oblud s křídly a hadími těly se stala oheň plivající monstra se čtyřma nohama.

Draka v Bibli můžeme zaměnit za hada, který metaforicky představuje zlo. Kde je zlo, musí být za ním logicky i drak. Ve starém zákoně stojí za zmínku *Leviatan*, který se v Bibli objevuje několikrát. Jeho původ bychom hledali v pohanské mytologii, kde představoval nepřátelské síly. Je to mořská spící obluda, jejíž probuzení vyvolávalo v lidech strach, protože Leviatan představuje samotného Satana. Dalším drakem je desetirohý drak zmíněný v poslední knize Nového zákona, který předznamenává Apokalypsu. S drakem bojoval i Kristus nebo archanděl Michael. V některých verzích Bible je uváděn přídavek ke knize *Daniel* s podtitulem *Bél a drak*.

Znak draka patří hned několika světcům, například svatá Markéta je často zobrazována s křížem v ruce vylézající z dračího břicha. Znamější je ale *legenda o svatém Jiří a draku* (viz Obrázek 1), který symbolizuje moc křesťanství svým vítězstvím nad drakem, jež zde představuje primitivnost pohanských náboženství.

Obrázek 1 - Sv. Jiří a drak

V ní se vypráví, jak hrdina Jiří zachránil obětovanou princeznu ze spárů draka. Po těžkém boji Jiří zvítězil, ale draka úplně nezabil. Dovedl ho do města a lidem slíbil, že ho zabije, až když se všichni lidé nechají pokřtít.¹⁶ V této legendě se projevuje čistě křesťanský zájem. Jinak lze říci, že jde o novější verzi příběhu Persea a Andromedy, z něhož vzešlo mnoho pohádek a vyprávění, tak jak je známe my. Znak draka mají ale i další světci, jako je Svatý Benedikt z Nursie, jehož atributem je okřídlený dráček vylézající z kalicha, nebo Svatý Gotthard, jemuž leží zkrocený drak u nohou.

Za dobu středověku je jen jediná zmínka o drakovi, který nepředstavoval zlo, a to ve spisu *Historie o Meluzině*. Ta je známá jako mytologická postava, která se zjevuje na hradě v západní Francii. Pověst o ní je nejvěrněji zachycena knihařem Janem z Arrasu. Meluzína byla vzdáleným potomkem samotného krále Artuše, ale byla prokletá. Každou sobotu jí od pasu dolů narostl hadí ocas a ze zakletí ji mohl vysvobodit jen muž, který by si ji vzal a zároveň by slíbil, že ji nikdy neuvidí právě v sobotu. Jednoho dne ji u studánky potkal rytíř Raymondin, který si ji vzal, zplodili spolu spoustu dětí, z nichž každé se stalo zakladatelem významného rodu. Byli spolu šťastni, ale jen do té doby, než Raymondin svůj slib porušil a Meluzínu v sobotu pozoroval při koupeli. Ta se poté proměnila v draka

¹⁶ KROČA, Slavko. *Drak: symbolismus a mytologie*. Vyd. 1. Praha: Nová Akropolis, 2012, 215 s. ISBN 978-80-86038-61-2. S. 139

celá a nikdo ji už nikdy neviděl. Podle legendy stále bdí a hlídá své potomky a chrání jejich bohatství.¹⁷

Středověké představy o dracích jsou ale neslučitelně spjaty právě se souboji a jejich postupným vyhubením. Mnoho těchto zabitých draků pak bylo vystavováno na obdiv. Nejčastějším takto vystavovaným drakem byl buď krokodýl, nebo rejnok, kteří vzdáleně draky svou podobou připomínali. Silně křesťansky založený středověk vyžadoval po lidech víru v draky, protože kdo nevěřil, odporoval *Písmu svatému* a to byl těžký hřích.

¹⁷ KOUTSKÝ, Karel. *Draci středověkého světa*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 2005, 245 s. Kolumbus. ISBN 80-204-1226-3. S. 45-50

3 FUNKCE SYMBOLU DRAKA

Symbol draka jako takový zastává mnoho funkcí. Vzhledem k tomu, že pochází z mýtů, budeme se jimi zabývat trochu hlouběji. Drak nevystupuje jen ve starověkých a středověkých mýtech, ale prolíná se i do pohádek, bájí a legend. Často se s tímto symbolem setkáváme i v heraldice (věda o erbech). Samostatnou funkci zastupuje v Číně, kde je součástí mýtů a legend, ale má i významnou státní funkci.

3.1 Mýty

Mýtus pochází z řeckého slova *mythos*¹⁸. Jedná se, ve většině případů o anonymní výpověď skutečnosti, která se mohla, ale nemusela stát. Mýtus vznikl v době, kdy se lidé netázali po pravdě, tudíž nebyl prostor nijak o mýtech, které někdo vyprávěl, pochybovat. Je to příběh, který vychází z tradice a není tedy nijak informativní, ale pomáhal lidem v lepším porozumění světa. Tím, že si mezi sebou povídali své zážitky, si sami vytvářeli svou komunitu, protože sdíleli zkušenosti. Nejčastějším tématem byl počátek světa, dále také původ různých zvyků, které lidé dodržovali, ale často se mezi tématy objevil i námět o vznik měst či osad. Díky vlivu angličtiny se i my v českém jazyce můžeme setkat také s popisem mýtu jako s něčím, co je vymyšlené a není pro to dostatek důkazů.

K lepšímu pochopení mýtu nám pomůže Jungovo rozdělení typů osobností na archetypy. Ty můžeme nalézt nejen v mýtech, ale právě i ve zmíněných pohádkách, legendách, náboženství nebo umění. Jde o prvotní duševní obrazy našich předků, které jsou uspořádány a projektovány do kolektivního nevědomí. Samotný pojem archetypu však nevymyslel Jung, ale slovo je odvozeno z řeckého *archetupos*¹⁹. Z tohoto můžeme tedy odvodit jeho původní význam. Toto slovo znamená něco, co bylo na počátku a pokračuje v podobě vzoru. V těchto definicích můžeme hledat předobrazy pro symbol draka.

Nejstarším mýtem, kde se symbol draka vyskytuje, je zaručeně ten o stvoření světa. A právě už v těchto mýtech se drak vyskytuje téměř u všech kultur. Ve starověku byl často spojován s prvotním Chaosem, což je dle řecké mytologie počátek všeho. Drak se v těchto nejstarších mýtech dostává do rozporu se Stvořitelem. V těchto kosmických soubojích většinou vyhrávají ti, kteří nastolí zpět nějakou rovnováhu, tudíž ne draci, ale bohové. Boj hrdiny s drakem je obecně velmi častou představou antického člověka. Opět si můžeme vypomoci Jungovými archetypy, kdy boj hrdiny s drakem je archetypální obraz, kde

¹⁸ Pozn.: Mythos = řeč a vyprávění

¹⁹ Pozn.: Archetupos = složené z Arché = začátek a Tupos = vzor

vnitřní Ego vítězí nad svým stínem. Konkrétní souboje hrdinů s draky v různých kulturách si popíšeme později. Kromě negativního pojetí draka, kde představuje nějaké zlo nebo stín, bylo na něj nahlíženo i jako na symbol, který představoval moudrost a to v souvislosti se slunečními bohy.

Příklady z různých oblastí ukazují boj hrdiny s drakem, kde vždy vítězí hrdina. Tento boj vytvořil předobraz draka pro mnoho kultur, které ho také vnímají jako narušitele rovnováhy. Památky, které se dochovaly do dnešní doby, zobrazují draka v boji s božstvem. Vítězství bohů znamená nastolení harmonie a řádu na zemi. Hrdinové v mýtech draka nejen přemůžou, ale často ho také oloupí o nějaký poklad nebo osvobodí z jeho moci nevinnou dívku a tím si vybudují respekt a úctu.

3.2 Pohádky, báje a legendy

Pohádka je vyprávění, které je zpravidla založené na fantazii a na výkladu nadpřirozena. Samotný příběh pohádky nemá žádné vazby na to, jak funguje ve světě reálném. Pro pohádku je typické, že se v ní často mluví přímou řečí a příběh postupně graduje. Děj pohádky se většinou odehrává v nespécifické době (za dávných časů) a nekonkrétním místě (za sedmero horami a sedmero řekami). Je útvarem ústní lidové slovesnosti každého národa nebo i sociální skupiny, kdy si lidé příběhy vyprávěli mezi sebou na ukrácení dlouhého času. Odrážely, jak lidé žili, a to v různých žánrech jako byla satira, humorný, vymyšlený nebo fantastický příběh. Předáváním z generace na generaci prošly tyto příběhy změnami. V zásadě však pohádky vypráví boji dobra se zlem, kde zlo je poraženo a hrdina vítězí. U pohádek určených dětem je také kladen důraz na morální poučení z příběhu.

Drak se v pohádce zpravidla objevuje v podobě strážce pokladu či unesené princezny. Vždy se objeví nějaký hrdina, který draka přemůže, ukořistí poklad nebo vysvobodí princeznu. Pokud bychom pohádky analyzovali, tak drak zde představuje překážku, kterou je třeba překonat před vysoko nastaveným cílem. Často má více než jednu hlavu, aby to hrdina neměl při jeho přemáhání tak jednoduché a musel využít nejen svou sílu, ale i důvtip a odvahu.

Draci v Čechách neměli, až na výjimky, jména jako tomu bylo u draků v jiných zemích. V našich pohádkách se ale více vyskytovaly návody, jak si takového draka opatřit. Jedna z pověstí tvrdí, že si ho lze vyšlechtit z malé ještěrky, pokud ji budeme krmit lidskou

krví. Ať je tomu jak chce, pohádky jsou od toho, aby pobavily, uspaly děti, a jak už bylo řečeno, jsou zcela vymyšlené.²⁰

3.3 Fantasy

Tento umělecký žánr se používá zejména v literatuře a filmu, ale můžeme se s ním setkat například i ve výtvarném umění. Jsou to příběhy, které mají svůj základ v nadpřirozenu, magii a velmi často se v nich vyskytují bájně bytosti, ale i mimozemské civilizace. Příběhy se odehrávají často v alternativní realitě s drobnou, až žádnou, spojitostí s naším světem. Může se v nich objevit alternativní historie nebo upravená současnost. Vznik tohoto žánru datujeme do druhé poloviny 19. století a nejvýznamnějšími autory jsou George MacDonald a lord Dunsany a později hlavně J. R. R. Tolkien a R. E. Howard. V současnosti považujeme za nejznámější Odkaz Dračích jezdců od Christophera Paoliniho nebo animované pohádky Jak vycvičit draka.

Postava draka je stále velmi oblíbeným motivem moderních pohádek i fantasy příběhů. Legend o dracích je mnoho a autoři z nich stále čerpají a vymýšlejí nové příběhy. I přesto, že se tyto příběhy těší velké oblibě a mnoho z nich ukazuje draky jako kladné postavy, asi nikdy úplně nevymizí hluboko zakořeněný evropský názor, že drak je něco negativního a zlého a podle toho se s ním zachází.

3.4 Státní funkce

Heraldika je věda, ale i umění, věnující se studiu erbů. Primárním významem v minulosti bylo odlišení stran, které proti sobě bojovaly a také odlišení rodů. Byly umístěny nejen na korouhvích, ale i na štítech. Velmi často byla v erbech vyobrazována zvířata, která svými vlastnostmi měla něco říci o nositeli, případně o jeho rodu. V erbech nebyla vyobrazována mírumilovná zvířata, ale naopak taková zvířata, která byla obdivována pro svou moc či dravost. Drak byl dlouho opomíjen, protože byl stále považován za ďábelského tvora a žádný šlechtic nechtěl být spojován se Satanem. Na oblíbenosti získal ve 12. století, kdy se na erbech začaly objevovat právě i nekřesťanská zvířata, jako například gryf²¹ nebo medvěd. Drak v erbech (stejně jako orel nebo lev), je znamením králů, moci a vlády. Oblíbenější než drak byly jeho různé podoby a variace, jako například salamandr nebo chiméra. Přestože nebyl drak oblíbený, měly ho někdy ve znaku hlavně rody, jejichž předek se proslavil tím, že nějakého přemohl. V heraldice se

²⁰ PAVLŮSEK, Alois. *Lexikon strašidel: průvodce světem nadpřirozených bytostí a démonů v našich zemích*. Praha: XYZ, 2012, 267 s. ISBN 978-80-7388-599-1. S 242-247

²¹ Pozn.: Gryf = mytický tvor, který má trup, zadní nohy a ocas lva a hlavu, krk, křídla a pařáty orla

objevují tři různá zpodobnění, drak samotný, saň a bazilišek. Drak na erbech se moc nepodobá tomu, kterého známe z legend a mýtů. Je to tvor, který vypadá jako kříženec okřídleného hada a zvířete se čtyřma nohama, mající často na konci ocasu osten. Většinou má stočený ocas pod sebou a chrlí z tlamy oheň. Pokud má nohy čtyři a nechrlí oheň, nejde již o draka, ale o saň.²²

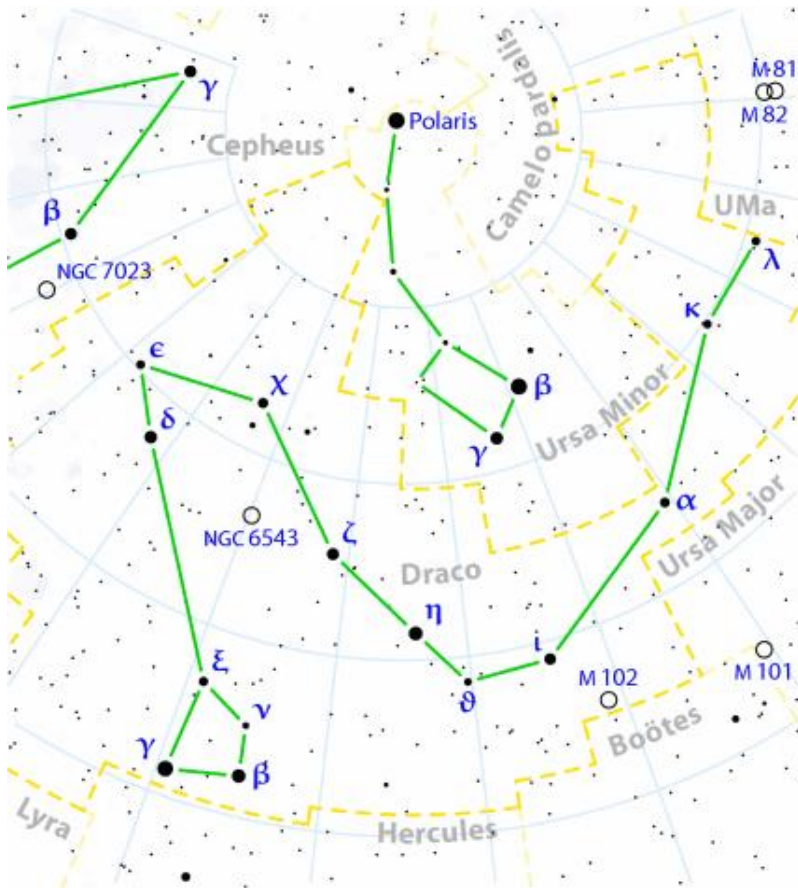
Draci, coby symboly města měli trochu jiný význam, než ve znacích šlechticů a panovníků. Byli zde nejčastěji vyobrazováni jako padlá nestvůra přemožená světcem. To mělo zajistit městu ochranu, alespoň symbolicky. V erbech různých evropských měst je velmi oblíbený. V Čechách se znak draka ve významných rodech nevyskytuje často. Ve znacích měst ho ale můžeme vidět i dnes. Různé formy draka jsou k vidění například ve znaku Benátek nad Jizerou, České Kamenice, Vysokého Mýta nebo Jiřetína pod Jedlovou. Nejznámějšího u nás bychom našli ve znaku města Trutnov.

Státní funkci plní drak nejen v Evropě, ale i v Asii. Tam je to symbol samotného císaře. Na erbech a vlajkách se drak v současnosti nevyskytuje. Jedinou výjimkou je vlajka Bhútánu (doslovně Říše draků, nebo země hřmícího draka). Tato vlajka však nezobrazuje typického asijského draka. Je na ní vyobrazen, ve východním prostředí netypickou bílou barvou. Existuje několik vysvětlení, proč tomu tak je. Oficiální interpretace je, že bílá značí čistotu a poctivost. Jiné interpretace uvádějí, že inspirace přišla z himálajských zasněžených vrcholů, které královstvím na severu procházejí.

3.5 Drak v astronomii

Chceme-li na symboliku nahlížet z jiné strany, stačí nám k tomu noční obloha. Tam se nacházejí hned tři hlavní dračí souhvězdí - Souhvězdí Draka, Souhvězdí Hydry a Souhvězdí Malý vodní had. Názvy hvězd zachytil ve svém díle *The Almagest* Klaudius Ptolemaius, kde popisoval 48 hlavních souhvězdí (dnes jich známe 88). Původ hlavních souhvězdí bychom hledali v Sumeru a Egyptě. Již obyvatelé pravěku hvězdy pozorovali a orientovali se podle nich. Nejznámější příběh o zjevení draka na obloze nacházíme v řeckém mýtu o draku Ládonovi, kterého zabil udatný Herakles. Bohyně Héra po skonání draka proměnila jeho tělo v hvězdný prach a ten rozhodila na oblohu. To je ale jen jeden z mýtů, verzí je více a nejen ve starověkém Řecku. Souhvězdí draka (viz Obrázek 2) patří mezi nejstarší souhvězdí lidské kultury a na obloze bychom ho hledali mezi Velkým a Malým vozem, blízko severního pólu.

²² R, Pavel. Drak je nejstarším průvodcem člověka. *Pevnost*. 2/2003, č. 10, s. 76

Obrázek 2 - Souhvězdí draka na hvězdné obloze

Hvězdy a jejich názvy nevznikly až ve starověku, nýbrž mnohem dříve a to ještě v dobách, kdy člověk neznal písmo. Přesné období vzniku mýtu o hvězdném drakovi tedy nelze určit. Je možné říci, že symbol draka v jakékoli podobě (mýty, heraldika, hvězdná obloha) byl v životech lidstva odjakživa zastoupen.

4 DRAČÍ PODOBY V RŮZNÝCH KULTURÁCH

Západní i východní tradice popisují draka v nejrůznějších podobách. V dávné minulosti plnil funkci tvora, který přinášel blahobyť a jako bytost symbolizoval všechny čtyři živly. Draci jsou popisováni jako vodní příšery, téměř všichni chrlí oheň, podoba plazů je neodmyslitelně spojuje se zemí a díky křídům jim patří i prostor ve vzduchu. V obou kulturách, na východě i na západě, je drak výtvozem mýtů a pohádek, právě proto se jeho vnímání i vnější vzhled značně liší. Na východě věří, že je ochráncem života na zemi.

V Číně a jižní Asii drak symbolizuje vznešenost, plodnost, vážnost, urozenost a posvátnost. Všichni draci pro ně byli polobozi, nejčastěji páni vod, ale i ostatních přírodních sil. Mohli ovlivňovat živly, způsobovat povodně, dokonce zemětřesení nebo sopečné výbuchy. Jsou mocní a nebezpeční, ale jen když se rozzlobí. Nejčastěji jsou vyobrazováni mnohobarevní s jednou hlavou. V místních kulturách se drak vyskytoval všude a proto i sami Číňané začali sami sebe označovat jako potomky draků. Věřili, že má magickou sílu, je součástí nebes a existuje na nich společně s bohy.

4.1 Západní draci

Na západě je drak přesným opakem. Představuje zlo a temnotu, přináší utrpení, způsobuje škody a lidé z něho mají strach. Na rozdíl od draka východního je ten západní agresivnější a i jeho vyobrazení je děsivější. Mytologická představa draka v západní tradici ho popisuje jako bytost skládající se z několika tvorů. Má orlí drápy a křídla, nohy a hlava se podobají lvu, trup a ocas připomíná hada, někdy mívá rohy antilopy. Typický je zde boj s drakem a dobývání bohatství, které střeží. Stejně, jako se liší jejich vzhled podle toho, kde se vyskytují, tak i jejich vlastnosti jsou odlišné. Na západě je většinou drak vnímán jako krvelačná bestie, která vše ničí a přináší chaos.

4.1.1 Babylon

Kosmologický mýtus z Babylonie s názvem *Enúma eliš* popisuje střet mezi bohyní Tiamat (nebeským drakem a bohyní prvotního kosmického oceánu) a bohem Apsu (bohem pozemského moře). Ti existovali ještě před vznikem světa a jsou rodiči všech nižších bohů. Ke konfliktu dochází ve chvíli, kdy jeden z jejich synů zabije svého otce Apsu a Tiamat se snaží svého druha pomstít. Stvoří armádu nestvůr určených pro pomstu a zabijí nižší bohy. Je poražena mladším bohem Mardukem, který je od té doby pokládán za stvořitele, protože

její tělo rozpůlil. Z jedné půlky vytvořil nebe a z druhé zemi.²³ Marduk se stal hlavním babylonským bohem, který byl uctíván jako bůh moudrosti, přemožitel zla, šaman a mírotvůrce. Často je zobrazován s drakem Mušchuššu u svých nohou. Drak má hadí hlavu s rohy, šupiny po celém hadím těle, přední nohy jsou lví tlapy, zadní orlí pařáty. Byl to drak stvořený Tiamat, ale ochočen Mardukem. Tento babylonský mýtus má své kořeny již v sumerské civilizaci. Sumerové věřili, že na vzniku světa mají zásluhu draci, když na počátku byli jen zmínění dva – Apsu a Tiamat.

4.1.2 Řecko

Řecká a následně i římská mytologie jsou sami o sobě velmi komplikované. Obě mají svůj systém božstev, který nemá obdoby jinde ve světě a je známý i mimo tyto dvě kultury. Není tedy překvapením, že mezi bohy, titány a různými mytickými tvory najdeme zmínku i o dracích. Existuje mnoho příběhů a vyprávění o nich. Většina je převzata ze sumerské mytologie. Některé mají i více možností výkladu a tím pádem se často stává, že v různých verzích je drak zobrazován jinak. Vzhledem k tomu, že jde o západní draky, jsou opět nejčastěji zobrazováni jako démoni tmy, ale můžeme nalézt i takové příběhy, kde slouží jako hlídači, případně vykonavatelé božího slova.

Za nejznámějšího draka pocházejícího z řecké mytologie bychom označili toho, který vystupuje v *Pověsti o zlatém rounu*. Ta patří k nejznámějším mýtům starověkého Řecka. Vypráví o Argonautech jedoucích do Kolchidy získat zlaté rouno, které zde symbolizuje královskou moc. Draci zde vystupují jako strážci rouna. Dalším známým řeckým drakem je i ten, který figuruje v mýtu o založení města Théby.

Původem z Malé Asie, ale přenesený do řecké mytologie, je mýtus o zápasu nejvyššího boha Dia a draka Tyfóna. V tomto mýtu je drak potomkem matky země Gaii a Tartarosem (bůh, který střežil propast Tartaros). Týfón byl obr se stovkou hadích hlav, které měly hlas člověka, psa a býka, ale také syčely. Týfón zplozen pro to, aby zabil nejvyššího boha Dia za potrestání Titánů. Různé verze příběhu popisují rozdílný konec Tyfóna, ale ve všech je nakonec poražen. K Diovu synovi Apollonovi se vztahuje ještě jeden a velmi významný řecký mýtus. Město Delfy bylo pro staré Řeky posvátné a velmi významné. Jeho energii pohlcoval drak Python, kterého přemohl právě Apollon a pomstil tím tak svou matku. Dračí energie byla přenesena na Delfy, kde Apollon na hoře Parnas založil svatyni s věštírnou.

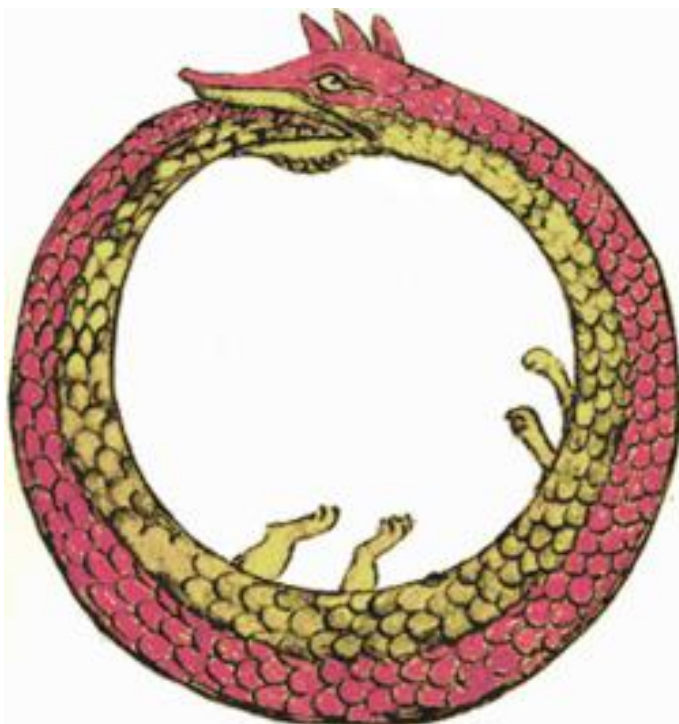
²³ KROČA, Slavko, pozn. 18, s. 106-107

V pověsti *Tři zlatá jablka Hesperidek*, která nám nápadně připomíná biblický příběh o Adamovi a Evě také vystupuje drak. Ládón je potomek obra Týfóna a nymfy Echidny, má po otci sto hlav a střeží zlatá jablka v zahradách Hesperidek. Je typický pro starověký svět, kde má hrdina získat poklad střežený nějakým zlem. Vystupuje zde hrdina Herakles a má získat právě zlatá jablka ze střeženého stromu. To se mu s pomocí bohů, ale i vlastní lstí a inteligencí podaří.

V pověstech a mýtech se často objevoval motiv obětování drakovi. Najdeme ho i na konkrétním příběhu pocházejícím také z Řecka. Jde o příběh Persea a Andromedy, která měla být předhozena jako oběť bájně nestvůře Krakenovi. Tímto činem si lidé chtěli usmířit bohy. Perseus s pomocí bohů přemohl Medúsu (obludu, která měla hadí tělo, syčící hady místo vlasů a její pohled měnil vše v kámen) a usekl jí hlavu. Tu poté použil na porážení Krakena, ten zkameněl a on si vzal Andromedu za ženu. Po své smrti byli oba vyzvednuti na nebeskou klenbu a my je dodnes známe jako souhvězdí na noční obloze.

Za zmínku také stojí řecký *Úroboros*²⁴ (viz Obrázek 3), který je vyobrazován různě. Jako symbol nekonečnosti udává samotnou podstatu věcí. Jde o neustále se opakující návrat k počátku, může představovat sebezničení i sebeobnovu. Připodobnění k symbolice jin-jangu, která znázorňuje dualitu, je jedno z nejčastějších. Vidíme ho v ní z poloviny světlého a z druhé tmavého. Tyto dvě barvy, i přesto, že jsou úplně opačného rázu, se vzájemně doplňují. S Úroboresm se můžeme setkat také v alchymii, medicíně nebo astronomii.

²⁴ Pozn.: Úroboros = starodávný symbol, který zobrazuje hada nebo draka požírající svůj vlastní ocas

Obrázek 3 - Úroboros

V Řecku se drak vyskytuje i jako kladný symbol. V příběhu o princí Triptolemovi se objevuje ve spojení s bohyní plodnosti Demeter. Ta princí darovala pšeničná zrna a kouzelný vůz tažený draky, kterým létal po světě a ukazoval lidem jak obilí pěstovat. Zmínky o něm jsou nejen v Evropě, ale například i v Západní Africe nebo Střední Americe.

4.1.3 Egypt

I přesto, že v Egyptě můžeme najít velké množství zvláštních monster a bytostí, klasického draka bychom zde nenašli. V mytologii vystupuje pouze několik tvorů, kteří měli význam jen pro určité oblasti. Za zmínku ale stojí tři bytosti, které můžeme za draky označit. Jde o Amemait (viz Obrázek 4), monstrum s tělem hrocha zkříženého se lvem a hlavou krokodýla. Mýtus tvrdí, že Amemait byla účastníkem posledního soudu lidí, kdy se vážila srdce. Pokud bylo srdce těžší než pravda, ona ho sežrala a člověk se pak nemohl převtělit do dalšího těla, protože zanikla jeho duše.

Obrázek 4 - Amemait

Druhou bytostí nápadně podobnou drakovi je nebeský Apop. Již byl zmíněn kosmický souboj mezi bohy a ten v Egyptě můžeme pozorovat právě mezi Apopem, který má podobu hada a představuje kosmický chaos a bohem slunce Re. Mýtus vypráví o nekonečném cyklu opakujících se dní. Slunce v podobě boha Re každý den putuje po nebesích od východu na západ. Každou noc se musí utkat v podsvětí s Apopem, kterého není možné zabít a zároveň Slunce nelze zničit, jde tedy o nekonečný souboj, kterým se udržuje ve vesmíru řád. Egypťané se snažili tento řád udržovat pomocí rituálů a obřadů.²⁵

Třetí bytostí je kříženec kobry Vadžet a supice Nechbet, které zastupovaly Dolní a Horní Egypt. Toto spojení dalo vzniknout okřídlenému hadovi a stejně jako v mezoamerice, i zde toto sjednocení představuje spojení země v podobě hada a nebe. V Egyptě se symbol hada, konkrétně kobry, objevuje často a podle toho, jak je vyobrazen, symbolizuje různé funkce. Stočený do sebe se nápadně podobá Úroborosovi, a znamená to samé - věčnost a nekonečnost světa, neustálý cyklus počátku a konce. Vyobrazený vlnící se had znamená střídající se cykly přírody. Kobra bývala vyobrazována také jako symbol pozornosti a na čele bohů a smrtelníků, kteří toho byli hodni, značila nesmrtelnost. Blízko

²⁵ KROČA, Slavko, pozn. 18, s. 107

k drakovi měla také jedna z podob boha podsvětí Usíra. Vyobrazován jako had s nohama a křídly, který každý rok rozvodnil řeku Nil a tím přinášel Egyptu nový život.²⁶

4.1.4 Indie

I přesto, že Indie patří geograficky na východ, náboženská a mytologická tradice je zde spíše podobná evropským představám. Staří Indové věřili v démony, kteří měli podobu draka. Jedním takovým byl Vrtra, jež v indické mytologii představuje síly chaosu a démona temna a sucha, který zadržuje vodu a země tak není dostatečně zavlažována. Proti tomuto démonovi nastupuje bojovný Indra, který má za úkol draka zahubit. Další z indických mýtů vypráví o Káljovi, démonovi podobnému hadovi s pěti hlavami, který svým jedovatým dechem ničil vše okolo sebe a ohrožoval obyvatelstvo. Bůh Kršna tohoto hada zneškodnil za pomoci božích sil. Tančil na jeho hlavách až do té doby, dokud démon nepožádal o slitování. Za zmínku stojí ještě Ananta-Šéša, což byl had, ve kterého se změnil bůh Višna aby odpočíval před převtělením do své další své podoby. Tento had opět symbolizuje nekonečný koloběh času a nového stvoření světa.

4.1.5 Germánská mytologie

Seversko-germánská mytologie nám dokazuje ztvárnění draků již v pravěku. V Eddě²⁷ se setkáváme s mýtem, kde bůh hromu Thor bojuje s drakem Midgardswurmem (též Jörmungandrem). Tento drak je považován spíše za mořského hada a podle sbírky Edda jde o hlavního Thorova protivníka. Podle legendy je drak potomkem boha Lokiho a nejvyšší severský bůh Ódin zahnal Midgardswurmema do hlubokého oceánu, aby nepřišla na svět pohroma. Had ale v moři vyrostl do obřích rozměrů a svým tělem omotal zemi po celém jejím obvodu. Thor se snažil tohoto hada přemoci, to se mu v moři nepovedlo, a tak se tento boj přesunul až na dobu *ragnaröku*²⁸. Tehdy had vyrazil na pevninu a svedl s Thorem boj, který byl pro oba smrtelný.²⁹

Vikingové draky pokládali za mocné tvory, kteří měli jedovatou krev, chrlili oheň a své uloupené poklady střežili v jeskyních.³⁰ Dalším známým příběhem ze sbírky Edda je mýtus o Sigurdovi a Fáfnim (drak a strážce pokladu). Tento příběh není jen v Eddě, ale

²⁶ REICHARD, Pavel. Drak je nejstarším průvodcem člověka. *Pevnost*. roč. 2003, č. 10, ISSN: 1213-8215. S. 82

²⁷ Pozn.: Edda = sbírka islandských epických písní s námětem severské mytologie

²⁸ Pozn.: Ragnarök = v severogermánštině konec světa, považováno za zánik bohů

²⁹ VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie mytologie germánských a severských národů*. 2. vyd. Praha: Libri, 2006, 255 s. ISBN 80-7277-177-9. S 122-123

³⁰ REICHARD, Pavel, pozn. 28, s. 83

můžeme ho nalézt v mnoha zdrojích, jak v severských básních, tak v různých prozaických zpracováních. Příběh začíná vyprávěním o tom, jak se Fáfni (syn sedláka) stal drakem. Na přání bohů zabil společně se svým bratrem Reginem svého otce a vysloužil si odměnu ve formě zlata a magického prstenu, ale poté se o něj nechtěl s bratrem podělit. Proto utekl a ukryl se s pokladem do doupěte, kde ho střežil. Kvůli své nenasytnosti se proměnil v obrovského hada a poklad zalehl, aby ho lépe ohlídal. Regin se poté ujal výchovy královského syna Sigurda, ale stále přemýšlel, jak by se pokladu zmocnil. Ukul Sigurdovi kouzelný meč, kterým měl draka zabít. To se mu podařilo, ale Regin ho chtěl přelstít a vrazit Sigurdovi nůž do zad. Ten ale po zabití Fáfniho snědl kus dračího srdce a začal tak rozumět řeči zvířat. Díky tomu slyšel dva ptáky, jak si štěbetají o Reginovi plížícím se k Sigurdovi s nožem. Stihl včas zareagovat a naopak on zabil Regina. Poté se ještě potřel dračí krví, která mu měla zaručit nezranitelnost. Jedno místo na zádech, kvůli spadlému listu, zůstalo nepotřené a stalo se tak Sigurdovým zranitelným místem. Díky tomuto mýtu se Sigurd stal nejznámějším severským a starogermánským drakobijcem a hrdinou.³¹ Ve starogermánské středověké literatuře vystupuje pod jménem Siegfried.

Třetím, pro nás nejznámějším příběhem, je anglosaský epos o Beowulfovi. Tato báseň pochází z doby mezi 8. a 9. st. n. l., samotný příběh je ale zasazen do století pátého a děj je vsazen na území dnešního Dánska a Švédska. Příběh má dvě části, kde první sleduje Beowulfovo mládí a jeho souboj s monstrem zvaným Grendel. Beowulf z jihošvédského kmene Gautů a jeho společníci se utkají s nestvůrou, která řádí ve dvoře dánského krále Hrothgara. Grendela porazí, ale kvůli tomu proti sobě poštvé jeho matku, která chce pomstít smrt svého syna. Tu také zabije a za tento čin je obdařen bohatstvím od stávajícího krále, po jehož smrti se stává vládcem ve Švédsku. Druhá část příběhu vypráví jeho osud po padesáti letech vlády. Musí se vypořádat s drakem, který hledá ztracenou část pokladu, který mu někdo ukradl. Beowulf chrání svůj lid, proto se s drakem utká. Při souboji ale oba dva umírají. Opět zde můžeme vidět již zmiňovaný mytologický souboj hrdiny, který představuje dobro a draka, zastupující zlo.³²

Zajímavou legendou je i ta vyprávějící o vzniku Islandu. V moři žil obrovský netvor jménem Stoormworm. Jakýkoliv jeho pohyb znamenal velkou přívalovou vlnu na zemi a lidé se snažili naklonit si ho obětováním pannen. Proti tomuto drakovi se postavil hrdina Assipatle, který do draka nacpal hořící rašelinu. Z drakových zubů vznikly Faerské,

³¹ VLČKOVÁ, Jitka, pozn. 31, s. 64-65

³² VLČKOVÁ, Jitka, pozn. 31, s. 43-44

Orknejské a Shetlandské ostrovy a on se stočil sám do sebe a přeměnil se v ostrov, Island. Příběh říká, že sopky a vřídla na Islandu pocházejí z drakových hořících vnitřností.

Vzhled u germánských národů je až nápadně podobný s tím, jak si draka představovali v antice. Jde tedy spíše o obrovského hada, nežli draka. Také vyobrazení s více hlavami se zde, na rozdíl od slovanských národů, téměř nevyskytuje. Severský a germánský drak má význam hlavně proto, že zde tolik nepůsobila křesťanská ideologie. Seveřané byli pokládáni za barbary, stejně tak jejich bajky a příběhy byly barbarské, ale lidé těmto příběhům věřili a tak i přes snahy křesťanských učenců ovlivnit barbary evropskou církví, nebyly změněny.

4.1.6 Keltové

Na britské ostrovy se symbol draka dostal díky Římanům a značně se rozvinula a změnila i díky nájezdům ze severu. Drak zde nepředstavoval vždy zlo, jako tomu bylo ve zbytku křesťanské Evropy, ale díky vlivu keltské víry byl kdysi vnímán i jako symbol síly království. Byl ochráncem království a národa. Představuje zde symbolismus dvou mocností bojujících o vládu, nikdy nenapadají konkrétní postavy a hrdina je nezabije, nýbrž jen nějak spoutá a zamezí kouzlům, která činili. Keltové věřili, že představují čtyři základní prvky přírody. Nejznámější keltský mýtus o drakovi se vztahuje k jednomu ze čtyř nejvýznamnějších svátků, svátek Beltain (známý také jako Belonesovy ohně). První den v měsíci květnu znamenal návrat slunce a plodnosti. V předvečer tohoto dne se zapalovaly ohně, které měly zbavit lidi i zvířata zimního spánku a obnovovat jejich plodnost. Za vlády krále Lluda³³ přišly na Anglii tři pohromy. „*Během této noci byl nad každým ohněm slyšet výkřik, jenž pronikal srdce lidí a děsil je tak, že mužové ztráceli svou barvu a sílu, ženy potratily, chlapci a dívky ztráceli smysly a všechna zvířata, stromy, země i vody se stávaly neplodnými*“³⁴. Llud zjistil, že každý rok v této době spolu zápasí dva draci, kteří bojovali o vládu nad zemí a řvou u toho tak hlasitě, že se okolní svět stával neplodným. Llud vymyslel léčku v podobě truhly, do které se oba vešli a poté drakům sdělil, že to je místo určené k jejich odpočinku od boje. Truhlu zakopal na nejtvrdší místo na zemi. Symbolicky tito dva zakopaní draci mají chránit zemi před pohromou přicházející z jiných zemí. Mýtus vypráví, že o několik století později kouzelník Merlin draky osvobodil. Vládoucí král se snažil vystavět na zmíněném nejtvrdším místě na zemi pevnost, ale ta se pokaždé zřítla. Meril zjistil, že pod zemí jsou zakopaní dva draci, Bílý

³³ Pozn.: Llud = britský král v dobách před nájezdy Římanů, zakladatel města Londýn

³⁴ MABINOGI: KELTSKÉ POVĚSTI. Brno: Zvláštní vydání, 1995, 181 s. ISBN 80-85436-37-x. S. 86

a Červený. Při každém pohybu draků se země otřásla a stavba proto nevydržela. Tento král byl předkem legendárního krále Artuše. V tomto příběhu nalzáme samotný počátek draků, který v klasických dračích příbězích není.

Další známou keltskou legendou je příběh Tristana (synovec anglického krále) a Isoldy (dcera irského krále), jejichž vladaři se mezi sebou vzájemně nenáviděli. Irsko sužoval strašlivý drak, kterého ale Tristan přemohl a získal tím ruku princezny. I přesto, že ji miloval, nebyla princezna určena pro něj, ale pro jeho strýce jako symbol usmíření a sjednocení obou národů.

Keltských dračích mýtů je mnoho, protože Británie je s draky neodmyslitelně spjata. V Evropě se draci vyskytovali celkem hodně, ale v porovnání s britskými ostrovy to bylo stále malé množství. Ostrovy jsou jimi a legendami o nich doslova pohlceny. Symbol draka můžeme dodnes vidět v národním znaku Walesu, Wessexu a Somersetu.

4.1.7 Jižní a Střední Amerika

Drak v mezoamerických kulturách je, stejně jako všude jinde, spojen s místními mýty. Má v sobě ukryto mnoho vlastností, které ho charakterizují. Často je spojován s plodností, tvořivostí a prvopočátkem lidstva. Mayské kultury ve všech svých obdobích vnímaly draka jako něco posvátného, co má nekonečnou energii a je součástí celého vesmíru. V různých regionech této kultury mu byly přisuzovány jiné podoby a představy o tom, jak vypadal. Kromě nebeského draka-stvořitele se můžeme také setkat podzemním drakem. Ten byl vnímán více jako příšera nebo netvor. Býval zobrazován jako velký ještěr nebo kajman, často doplněn ještě symbolem vody. Tento podzemní drak byl zároveň ztělesněním země, která je plodná. Z toho vyplývá, že drak byl vlastně ve všech čtyřech živlech – ve vzduchu, zemi, vodě, i podzemí. Spjoval je a lidé věřili, že proto musí být spojencem stvořitele.

Had zastupoval v kulturách Jižní a Střední Ameriky jedno z nejvýznamnějších postavení v panteonech i náboženských rituálech, a to nejen myšlenkově, ale i častým vyobrazováním v umění (v podobě vinoucích se hadích těl kaskádovitě po stěnách staveb). Místní bohové měli dvě podoby, lidskou a zvířecí, a přeměna ve zvíře byla nejčastěji právě do hada. Stejně jako dračí symbolika i symbolika hada je zde nejčastěji spojována s podzemím a jeho silami, ale můžeme se setkat i s přisouzením nebeských vlastností. Tím se značně přiblížil představám o ptácích, u kterých se věřilo, že se dotýkají nebe.

Symbol hada zastupoval velmi důležitou roli v náboženství místních kultur, například u Aztéků nebo Mayů. Abychom pochopili význam u těchto národů, musíme si nejprve vysvětlit alespoň princip náboženství ve zmíněných etnikách. Snad všechny civilizované národy Střední Ameriky měly rozšířený uznávaný systém božstev po tisíciletí. Ti nejvýše postavení vznikli z ideje o něčem nadpřirozeném a z jejich podstaty pak vznikali ti další, nižší, kteří měli za úkol vytvořit okolní svět. Rodiče (tedy ti nejvyšší), měli čtyři syny, z nichž každý měl na starosti stvoření něčeho jiného. Synové samotní už byli bohové, ke kterým lidé přímo vzhlíželi a uznávali je. Nebyly to pouhé abstraktní pojmy, ale někdo, kdo lid ochraňoval. V náboženství těchto národů můžeme nacházet první myšlenky o čtyřech světových stranách nebo představu o středu světa. Každý ze čtyř synů nejvyšších bohů odpovídá právě jedné ze světových stran a také je mu přisouzena rozdílná barva. Z tohoto vychází také aztécký kalendář, kde se veškerá symbolika promítá.³⁵

Ve starodávné kultuře Aztéků se zpodobnění hada váže hned k několika významným bohům. Překlad slova had v jazyce *Nahuatl*³⁶ je *coatl*. Z tohoto pak vychází pojmenování bohů Quetzalcoatl, Mixcoatl nebo Coatlicue. Nás zajímá především Quetzalcoatl, jeden ze čtyř synů nejvyšších bohů, jenž je někdy označován jako bílý Tezcatlipoca. Pro Aztéky byl nejvýznamnějším bohem, kterému bylo připisováno stvoření světa, a zároveň byl pánem moudrosti.³⁷ Hraje velmi důležitou roli v jejich denním režimu. Byl to nejvýznamnější drak v místních kulturách, jenž v aztécké mytologii hraje roli vlídného boha, který byl považován za stvořitele zemědělství a také měl na starosti lidskou zdatnost, tedy řemesla a umění. O něco méně významným bohem je Mixcoatl, jehož jméno lze přeložit jako Mlžný had nebo doslova Had z Mraku. Je považován za boha oblohy, hvězd a čísel. Každý člověk má ve svém nitru svého hada, a právě v tomto hadovi je ukrytá božskost každého člověka.³⁸ Mýty tvrdí, že byl původně velkým náčelníkem a válečníkem. Dalším hadem je Coatlicue (viz Obrázek 5), jejíž jméno znamená v jazyce Nahuatl Hadí sukně. Byla jednou z hlavních postav ženského božstva a mýty jí přisuzovaly status matky. Zastávala také funkci bohyně smrti, ale díky uznávané dualitě i znovuzrození. Její podoba byla zachycena sochou, která byla nalezena na území Ciudad de México. Hlava se skládala

³⁵ PENALVA, Vicente. *Mexiko: symbolismus a archeologie*. Vyd. 1. Praha: Nová Akropolis, 2011, 255 s. Ulixes. ISBN 978-80-86038-44-5. S. 183-190

³⁶ Pozn.: Nahuatl = označení pro jazyk, respektive soubor 28 nářečí aztécké jazykové skupiny, rozšířený v horských částech centrálního Mexika

³⁷ PENALVA, Vicente, pozn. 37, s. 249

³⁸ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina; KRÁTKÝ, J. Čestmír. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky: Mexiko a Střední Amerika*. 1. vyd. Praha: Libri, 2001, 156 s. ISBN 80-7277-065-9. S. 94

ze dvou hadích hlav, na sukni vyobrazené spletnice hadích těl, dlouhé pařáty na nohách i na rukách a mocný přívěšek z lidských končetin a srdcí na krku. Jen z popisu lze vyvodit, že šlo o velmi mocnou a hroživou bohyni.³⁹

Obrázek 5 - Coatlicue

Také Mayové měli svá božstva pojmenovaná. Totéž co u Aztéků znamenal Quetzalcoatl, představuje v mayštině Kukulkan, tedy Opeřený had. U Mayů ale nemá tak jasné postavení jako u Aztéků. Kukulkan byl uctíván až v pozdější době mayské civilizace, kde do kultury začal zasahovat vliv Toltéků. Tento dvouhlavý opeřený drak s křídly, byl velmi často zobrazován na architektonických památkách, ať už na samotných stavbách nebo jen vinoucí se kolem sloupů. My ho můžeme označit za boha větru, který je ale těsně spojen s deštěm a ochranitelem samotného dne. Obecně lze říci, že to byl laskavý bůh.

Ke Quetzalcoatlovi se váže mýtus, který velmi ovlivnil další vývoj mezoamerických kultur. Mnoho pověstí vypráví o jeho střetech s Tezcatlipokou, bohem klamu a temnoty. Ten nastražil na Quetzalcoatla léčku, do které se chytil a protože se domníval, že zklamal svůj lid, odešel na východ. Podle proroctví se měl ale jednoho dne

³⁹ KLÁPŠTOVÁ, Kateřina; KRÁTKÝ, J. Čestmír, pozn. 40, s. 43-44

vrátit. Ten den byl v aztéckém kalendáři znám jako první rok epochy Rákosu. A právě na počátku tohoto roku (pro Evropany to byl rok 1519) na břehu Mexika přistál Hernán Cortéz⁴⁰. Díky této náhodě se Aztékové domnívali, že se jedná o velký návrat bohů, ale tento omyl se jim stal osudným. Pouhé dva roky stačily na to, aby si španělští dobyvatelé podmanili Aztéckou říši a zlikvidovali ji natolik, že zbyly pouze legendy.⁴¹

Vše, co o mezoamerických kulturách víme, se k nám dostalo hlavně z předkolumbovských objevů. Evropský svět považoval tyto kultury za zaostalé a španělští dobyvatelé si to mysleli také. Opak je pravdou a dokazují to i historické knihy, ve kterých je zaznamenáno nejméně pět tisíc let kulturního vývoje. Dalším důkazem je přes jedenáct tisíc archeologických nalezišť, které dokazují existenci vyspělých kultur na americkém kontinentě.

⁴⁰ Hernán Cortéz = jeden z nejslavnějších španělských kolonizátorů, kterého díky proocetví a historické náhodě Aztékové považovali za potomka boha Quetzalcoatla

⁴¹ SHUKER, Karl. *Draci: historie rodu*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2007, 120 s. ISBN 978-80-204-1653-7. S. 82-85

5 DRACI NA DÁLNÉM VÝCHODĚ

Draci jsou hlavním symbolem východu. Mají tam velmi dlouhou a různorodou tradici. Tradičně zobrazovaní jsou draci z Číny, Japonska a Koreje, ale setkáváme se s nimi v celé Indočíně, kam patří Barma, Thajsko, Vietnam, Kambodža, Jáva, Indonésie, Malajsie, Bali nebo Tibet. Ve všech těchto zemích se můžeme setkat s nějakým zpodobněním dračího symbolu.

Východní draci jsou velmi odlišní od těch západních, ale odlišují se i mezi sebou v závislosti na tom, kde se vyskytují. Čínský drak má prstů pět, japonský tři a korejský čtyři. Drak z orientu je obvykle ukazován, na rozdíl od evropského, jen s jedinou hlavou a dlouhým tělem. Obvykle má čtyři končetiny, na jejichž koncích jsou ostré drápy. Orientální draci nemají křídla, ale i tak umí létat a pohybovat se vzduchem. Uvádí se, že oheň chrlit umí, ale této vlastnosti nevyužívají. Častěji jsou zobrazováni se šlehajícími blesky a také dokáží přivolat déšť. Obecně můžeme říci, že západní draci jsou zlí a oškliví, východní naopak hodní a překrásní. Nejčastější barvou těch zlých je šedivé nebo zelené, draci na východě jsou mnohobarevní, velmi často se vyskytuje nebo i převažuje zlatá barva. V asijské mytologii je drak považován za znamení zrodu něčeho nového a jeho dech má schopnost léčit, dokonce i oživovat mrtvé.

Nejčastějším elementem spojeným s východními draky je voda a toto spojení považujeme za základní symboliku na východě. Drak je přítel rolníků, protože voda hraje důležitou úlohu v zemědělství. Může své skutky myslet dobře, ale často jsou i nesvědmití. Dokud střeží vody, nic se neděje, ale když například usnou, mohou se velké řeky vyplavit a oceány rozbouřit nebo naopak hrozí sucho. Draci mohou přinést jak blahobyť, tak bídu. Vyobrazení draka s perlou, značí blahobyť a také je častým námětem východních pověstí. Dračí perla symbolizuje nejen bohatství, ale i moudrost nebo vzdělanost.

5.1 Čínský drak

Čínský drak (*Lung*) je asi tím neznámějším zpodobněním draka vůbec. Spojuje v sobě rysy devíti zvířat – tělo hada, hlavu velblouda, rohy jelena, oči králíka, břicho žáby, šupiny kapra, pařáty orla, tlapy tygra a uši buvola.⁴² Obyvatelé Číny dodnes sami sebe označují za „potomky draka“. Věří se, že drak přináší životní sílu v podobě svého nebeského dechu (*šeng-čchi*). Tato síla se projevuje ve všech čtyřech elementech přírody.

⁴² GUTER, Josef. *Bohové a symboly staré Číny: slovník čínské mytologie*. 1. vyd. Praha: Brána, 2005, 217 s. ISBN 80-7243-263-x. S. 51

Síla vody padající z nebe v podobě deště, sálající teplo ze slunce, vítr vanoucí od moře, ale i půda poskytující život. Všechny tyto přírodní síly má na svědomí právě čínský drak. Ani jeho podoba však není stálá. Může se zmenšit do velikosti housenky nebo naopak zvětšit natolik, že jeho podstata vyplní prostor mezi zemí a nebem. Také se dokáže udělat neviditelnými a někdy předpovídají budoucnost. Lidé věřili, že například v době sucha darují oběť drakovi a ten je odmění deštěm. Je považován za nejvyšší ze všech bytostí. Dokáže se přizpůsobit životu v moři, umí létat, i když nemá křídla, dokonce se dovede svinout na zemi a vytvořit hory. Kromě životní síly přináší drak i božskou ochranu nad lidmi a chrání je před zlými duchy. Pokud mají lidé u sebe jeho symbol, je to pro ně jistota ochrany.⁴³

Drak je považován za symbol císaře a také nikdo jiný než císař nemá právo draka ve svém znaku mít. Velmi známá je také symbolika východu. Ve starověku byla každá světová strana spojena s nějakým nadpřirozeným zvířetem. Drak je spojen se sluncem a také s jeho vycházením na obzor. Tím, že značí i plodnost, je často spojován se symbolem jara, kdy vše znovu rozkvétá a pučí po zimě. Ve starověkých taoistických pramenech se uvádí, že „*drak vystupuje ze země nebo z vody na nebe druhého dne druhého lunárního měsíce, a takto se stává příčinou prvních jarních hromů a srážek*“.⁴⁴ Na jaře a v obdobích sucha je velmi typická tradice *tance draka*, která slouží k naklonění si boží přízně a přivolání deště. Dračí magie je natolik silná, že dokáže nejen způsobit sucho nebo nepřízeň počasí, ale i zatmění slunce.

Dračí symbol můžeme nalézt v čínském umění již od dávné minulosti. Pochází odtud jedno z jeho nejstarších vyobrazení. Bylo nalezeno v Si Šuej-po v hrobce a je starší než 6000 let. Toto vyobrazení je umělecká montáž z mušlí. Výše jsme se zmínili o Mardukovi a vyobrazení draka na Ištařině bráně Babylonu, které je staré přibližně 2500 let. Se symbolem draka v čínském umění se setkáváme již v době bronzové, na nalezených nádobách a dalších předmětech, například z nefritu. Díky nalezení velkého množství dokumentů a mýtů pocházejících ze starověku, můžeme dnes říci, kde všude se dračí symbolika vyskytovala. Vidět ji můžeme ve všech možných odvětvích umění, jako je sochařství, malířství, keramika nebo i na textiliích. Díky dračí magické síle nad zemskými elementy bylo po celé Číně zbudováno mnoho chrámů a paláců, na kterých se vyjímaly malby či sochy draků. U těchto chrámů se často konaly obřady i s obětováním. Je až

⁴³ KROČA, Slavko, pozn. 18, s. 38

⁴⁴ KROČA, Slavko, pozn. 18, s. 40

s podivem, že drak byl v Číně nejuctívanější a hierarchicky nejvýše postavené zvíře i přesto, že jde o tvora vymyšleného. Zobrazování draka bylo tím nejčastějším, a to ve všech možných uměleckých odvětvích. V chrámech bylo mnoho vyřezávaných soch draků, ale také těch malovaných. Typickou dračí výzdobu můžeme vidět na střeších, pilířích, balustrádách, okenních mřížích, dveřích, na tkaných záclonách nebo například na zdobených lampách či svících. Symbol draka je používán velmi hojně v čínské architektuře, a to v mnoha podobách, nejčastěji ale jako dekorace. Nevídáme ho jen na stavbách zvenčí, ale i v interiérech, všimneme si ho i v oděvnictví, na zbraních a lodích. Velmi časté jsou i dračí malby nebo jen samotné sochy, které nejsou součástí staveb. Drak se zkrátka stal nejčastěji zpodobňovaným dekoračním prvkem čínské civilizace.⁴⁵

Další významné zobrazení draka se nachází na posvátných předmětech, které značily silné pokrevní vazby. Legendy také vyprávějí, že drak pomohl založit dynastii Sia, ale byl součástí všech čínských dynastií. Jako symbol císaře poskytuje drak neomezenou moc, protože nebylo možné se vzepřít nadpřirozeným silám, kterými drak vládl. Věřilo se, že drak je schopen spolknout slunce či měsíc (dnešní zatmění Slunce nebo Měsíce). Zpodobnění zatmění je rozšířeno v lidové tradici jako drak s perlou.

Nejen v Číně, ale i v jiných asijských zemích byl císař považován za vtělení samotného draka Jü, který byl zakladatelem dynastie Sia. Symbol tohoto draka s pěti prsty mohl nosit jen císař a užívání tohoto symbolu někým jiným bylo trestáno smrtí. Císařovi dvořané mohli nosit symbol draka, ale jen s vyobrazenými čtyřmi prsty. Vše, co císař používal, mělo na sobě symbol draka, ať už šlo o oděv, trůn či předměty denní potřeby. Samotná císařova tvář byla označována jako dračí tvář. Lidé věřili, že císař má schopnost přeměnit se v draka, a proto byl často ukryt za závěsy i při audiencích a ten, kdo se pokusil císaře jen zahlédnout, byl potrestán smrtí. Při oznamování úmrtí vládce se věřilo, že na drakovi vystoupal na nebesa a odtamtud dále shlíží na svůj lid. Císař byl vtělením nebeského draka na zemi a podle toho se lid ke svému vládci choval a uctíval ho. Různé tradice hovoří samy za sebe: „*Když je sucho, je třeba vytvořit obraz draka jin, a pak začne pršet.*“ A dále: „*Dračí tvář je císařova tvář, dračí chuze je výtečný císařův postoj, dračí perla je třpyt císařských slov a dokonalost jeho mysli a příkazů.*“⁴⁶

Dodnes se dochovaly tradice, jejichž vznik je datován do dávné minulosti. Jednou z nich je pouštění papírových draků. To Číňané prováděli, pokud si chtěli draky usmířit.

⁴⁵ KROČA, Slavko, pozn. 18, s. 44-49

⁴⁶ KROČA, Slavko, pozn. 18, s. 51-52

Východní draci obecně jsou považováni za dobrá a laskavá stvoření. Mohlo se ale stát, že se draci kvůli něčemu rozzlobili nebo urazili a v tu chvíli se přestali zajímat o lid a přivolali období sucha, někdy i zatmění slunce. Pouštění papírových draků mělo obrátit jejich náklonnost zpět k lidu. Tento zvyk je také spjat se svátkem Qingming na konci března, kdy Číňané vzpomínali na své zesnulé. Upravují a čistí jejich hroby, pořádají různé obřady a také pouští papírové draky.

Další velmi významnou tradicí jsou závody dračích lodí. Tyto lodě jsou symbolem čínské kultury a ducha. Tato tradice, kdy lidé soutěží v lodích s dračími hlavami, vznikla z legendy o básníku Čchü Jüanovi, který byl ve 3. st. př. n. l. rádcem císaře v provincii Čchü. Byl obviněn z intrik, vyhnán do exilu a na protest proti císaři skočil do řeky Mi-luo-t'iang, v níž se utopil. Věřilo se, že tělo sebevraha patřilo vodním duchům, protože byl lidmi oblíben, házeli do řeky koláče a doufali, že jimi nasytí vodní duchy a odeženou je od sebevrahovy duše. Aby byl efekt zahnání větší, pluli v malých loďkách po řece a bubnovali. Na tuto událost se dnes vzpomíná v době letního slunovratu při festivalu Tuen Ng (festival dračích lodí), kdy se na řece závodí na loďkách, zdobených dračími hlavami a ocasy, za doprovodu bubnů. V dnešní době se závody dračích lodí nekonají jen v Číně, ale kdekoliv na světě, kde žijí Číňané.⁴⁷ Břežky řek se zaplní nejen místními obyvateli, ale i turisty, kteří pozorují nádherné, dlouhé dračí lodě (viz Obrázek 6), jak mezi sebou závodí. Po setmění mohou pozorovat všemožné výtvary a osvětlené dračí výjevy na břehu.

Obrázek 6 - Závody dračích lodí, Guangxi Zhuang, Jižní Čína

⁴⁷ KROČA, Slavko, pozn. 18, s. 82

Slavností, které byly zasvěceny drakům, bylo více. Většinou šlo o slavnosti, které měly probudit přírodu, tedy i draky, po dlouhé zimě. Zvykem bylo způsobit co nejvíce hluku, aby nezůstali v zimním spánku. K tomu sloužila hlasitá hudba, podporovaná gongy, bubny, výstřely, křik a hlahol i honosné ohňostroje. Tento hluk měl nejen probudit draky, ale i zastrašit zlé duchy zimy. Pořádaly se průvody, ve kterých ženy, muži i děti nesli lampiony nebo malé a velké draky z papíru.⁴⁸

Velmi významnou událostí je také oslava čínského Nového roku. Tento svátek se slaví mezi 21. lednem a 20. únorem. Nový rok nastává s druhým novým měsícem po zimním slunovratu. Jde o velké slavnosti pro čínské komunity všude na světě. Nejvýraznější jsou oslavy v čínském hlavním městě Hong Kongu. Při oslavách jsou k vidění dračí tanečníci, v přístavu barevná plavidla plná zpěváků a tanečnicků, v ulicích města pak předvádějí artisté zajímavá vystoupení. Město má navíc krásnou výzdobu, všude jsou světélka a symboly pro štěstí. Večer poté končí velkolepým ohňostrojem nad přístavem.

5.1.1 Legendy o dracích

Významů je mnoho a mýtů nespočetně, proto jsou zmíněny jen ty nejvýznamnější a nejzajímavější. Známy je mýtus o císaři Fu-si, který byl mytickým císařem. Podle legendy žil téměř 3000 let př. n. l. Byl velmi moudrým císařem, který svůj lid naučil rybaření, vaření ale i chovu dobytka. Jeho jméno je spojeno s čínským kalendářem a také sestavením *osmi trigramů*⁴⁹ (viz Obrázek 7), ke kterému mu jako inspirace posloužil krunyř bájně želvy. Z těchto osmi trigramů se vyvinula celá čínská filozofie. Císaře můžeme vidět jako divocha, který sedí na skále, má na sobě oděv z listí, rozčuchané vlasy, ale bez vousů a v rukou drží symbol osmi trigramů nebo symbol jin-jangu. Jeho tělo je lidské, ale ocas má hadí, stejně jako jeho manželka Nü-kua, se kterou je často vyobrazován. Na těchto zpodobněních jsou jejich ocasy do sebe propleteny. Nü-kua je považována za stvořitelku člověka a oba poté byli uctíváni jako prarodičové samotného lidského pokolení. Číňané svůj původ odvozovali právě od tohoto mytologického dračího císaře. Dodnes existující město Chuaj-jang, neboli Dračí město, je údajným místem, kde byl císař pohřben.

⁴⁸ RAGACHE, Claude-Catherine a Francis PHILLIPPS. *Mýty a legendy: vlci, draci, bájná zvířata*. Bratislava: Gemini, 1991, s. 69

⁴⁹ Pozn.: Osm trigramů = Staročínské věštecké symboly sestávající ze tří plných nebo přerušovaných čar. Princip jang symbolizuje plná čára, princip jin přerušovaná. Osm trigramů jsou nebe (čchien), země (kchun), hrom (čen), řeka (kchan), hora (ken), vítr (sun), oheň (li) a jezero (tuej).

Obrázek 7 - Osm trigramů

Čchang-šeng Jao byl nejvýznamnějším čínským umělcem, který tvořil obrazy draků. Jeho díla zobrazují dračí sílu i vitalitu a tím jsou speciální. Legendy vyprávějí, že při malování vždy plátna přibil k zemi hřebíky a místnost, kde tvořil, musela být zamčená. Dokud tyto podmínky nebyly nastoleny, odmítal malovat oči draka. Díla byla natolik duchovně naplněna, že se obával, že ve chvíli, kdy by drak viděl, ožil by, vystoupil z obrazu a letěl k nebi. Do dnešní doby se uchovala tradice, že při malbách draků se oči malují až jako poslední z celého obrazu a jen při příležitosti nějaké slavnosti.⁵⁰

Každý drak v čínské mytologii má svou roli. Žlutý drak, nebo také drak-kůň, je považován za posla od bohů, který odhalil pro císaře Fu-si osm trigramů po tom, co vyšel z řeky Lo. Drak Jü, který byl zakladatelem dynastie Sia, má pět prstů, a proto je považován za císařského draka. Můžeme ho označit jako rybího a také nebeského draka a je symbolickým zobrazením úspěchu. Drak Mang má čtyři prsty, není tedy nejvyšším z draků a mohli ho nosit i dvořané. Jeho zpodobnění ukazuje světskou moc. I draci říční měli jednoho svého nejvyššího vládce a tím byl Čchien-tchang. Má barvu krve, jeho hřívá je vyobrazena plameny a má dlouhé protáhlé tělo. Opět se často s ním objevuje lesklá perla, která značí plodnost a moudrost. U dlouhých draků se tato perla objevuje v jejich pařátech, jiní draci ji mají umístěnou pod bradou. Známí jsou také draci Jing-lung a Wang-lung. Jing

⁵⁰ KROČA, Slavko, pozn. 18, s. 66

je drak, který nemá šupiny, ale srst a navíc má křídla, Wang se dokáže převtělit do lidského těla a může z něj být i ohnivý drak. Šlo o stvoření s velikou mocí. Draci, kteří se dokázali převtělit do lidské podoby, jsou čtyři mocní dračí králové, kteří se vyskytují jak v Číně, tak v Japonsku. I přes existenci všech čtyř uznávají na různých místech jen jednoho dračího krále. Každý král střeží vodní tok v určité oblasti. Jejich sídlo je v palácích pod mořem a odtud dohlížíjí na to, zda má země dostatek vody. Všichni jsou ale podřízeni Nefritovému císaři, který jim povoluje, kolik vody mohou na zemi spustit. Když je sucho, lidé se modlí a přinášejí oběti právě těmto drakům. Pokud jsou tyto modlitby vyslyšeny, lidé uspořádají velké slavnosti, aby tak oslavili jméno svého dračího krále.⁵¹ (obrázky draků)

5.1.2 Rozdělení čínských draků

Drak a jeho zobrazení bylo v Číně mnohotvárné. Ne všechny popisy a vysvětlení se shodovaly, proto se ustálilo rozdělení do čtyř kategorií. Drak nebeský, Tchien-lung, který střeží sídlo všech bohů, drak duchovní, Šen-lung, vládce větru a deště, drak pozemský, Ti-lung, ovládá všechny řeky a vodstvo na zemi a drak podzemní, Fu-cchang-lung, strážce pokladů a veškerého bohatství. Věří se také, že drak má devět synů a každý z nich má nějaké zvláštní schopnosti. Díky tomu, že spisy o nich vznikaly v různých obdobích historie, se jejich jména, ale i vlastnosti liší. Všechny tyto syny můžeme spatřovat i v nynější architektuře a umění Číny.

Prvním synem je Pi-si a podobá se velké želvě. Má obrovskou sílu, na svých zádech dokáže unést velká břemena. I díky tomu ho můžeme nejčastěji vidět jako podstavec pod sloupy, značí ale i stabilitu duševní. Čchi-wen, druhý syn, bývá zobrazován jako ještěr nebo jiná divoká bestie. Díky jeho ostřížím zraku a vynikajícím hlídacím schopnostem je často součástí střechy chrámů, kde hlídá vchod. Třetím synem je malý drak, který je častým zdobením zvonů. Jeho jméno je Pchu-lao, vydává zvláštní zvuk, připomínající cvrkot. Dnes je často viděn na hodinách, někdy i společně s velrybou, ze které měl tento dráček strach a čím větší strach měl, tím hlasitější jeho cvrkot byl. Čtvrtým synem je Pi-an, který má podobu tygra. Je považován za moudrého syna a věřilo se, že umí rozpoznat opravdové zlo a dobro a také proto je často zobrazován například na dveřích soudních síní nebo vězení. Tchao-tchie je považován za divoké a nenasytné zvíře. Zobrazování tohoto draka patřilo k těm nejvýznamnějším, obzvláště v době bronzové.

⁵¹ KROČA, Slavko, pozn. 18, s. 76-79

Nejvíce se dával do spojitosti s jídlem, protože právě díky jeho nenasytné povaze měl odrazovat od obžerství. Má jednu hlavu, dvě přední nohy, ale dvě těla s hadím ocasem. Šestáým synem je drak Kchung-fu, který má blízko k vodě a nejčastěji ho můžeme zahlédnout na mostech nebo jejich pilířích. Sedmým synem je bojovný Jaj-c'. Spatřit ho můžeme na rukojetích různých zbraní. Suan-ni se podobá lvu a věří se, že má oblibu v ohňostrojích a setrvání na jednom místě. Podoba tohoto draka se používá jako ozdobný prvek na kadidelnicích. A konečně syn devátý Čchiao-tchu, který má podobu měkkýše. Tento drak má rád svůj klid a často je uzavřený do sebe, proto je také častou ozdobou například dveřního klepadla.⁵²

V čínských dějinách se setkáváme s mnoha mytickými tvory. Každá světová mytologie popisuje různé tvory, jakož i draky, ale jen v Číně má drak tolik podob. Nikde jinde na světě jich nemá tolik, jako právě tady.

5.2 Japonsko

Japonští draci jsou velmi podobní svým příbuzným z Číny. Nepůsobí ale tak mohutným dojmem a často jsou více stočení do klubka. Největším rozdílem je ale počet prstů na nohou. Na každé mají jen tři prsty s drápy.

Obecný název pro draka v Japonsku je Tacu. Je to původce zemětřesení a také nejznámější japonský tříprstý císařský drak. Od čínského se neliší jen počtem prstů, ale i místem, kde se vyskytuje. Čínský drak je nejčastěji spojován s deštěm, protože v Číně jsou častá období sucha. Naproti tomu ten japonský sídlí v jezerech nebo pramenech řek.

Dalším japonským drakem je Rju, který má schopnost žít ve vodě, ve vzduchu i na zemi. Je symbolem pro bouři a déšť a představuje jedno ze čtyř posvátných zvířat. Stejně jako Čína i Japonsko má své čtyři dračí krále a jsou jimi suitu (drak, ze kterého padá červený déšť, když trpí), hanrju (pruhovaný drak), karju (ohnivý červený drak) a rirju (drak se zrakem, kterým dohlédne až 100 mil daleko).⁵³

I Japonské má své mýty o dracích. Známou je legenda o drakovi z Kóči, který měl osm škaredých hlav a na každé z nich svítil pár červených děsivých očí. Tento drak si liboval v pojídání mladých a krásných dívek. Z nebes vyhnaný bůh bouří a hrdina jménem Susanoo projížděl okolo statku, kde uslyšel nárek. Zjistil, že pochází od starých rodičů, kteří připravovali svou osmou a poslední dceru jako oběť drakovi. Ve chvíli, kdy spatřil

⁵² KROČA, Slavko, pozn. 18, s. 70-73

⁵³ KROČA, Slavko, pozn. 18, s. 91-92

Kunisadu, jejich dceru, zamiloval se do ní a rozhodl se, že draka přemůže. Dlouze přemýšlel, jak by to provedl, až přišel s nápadem postavit přehradu, která by zatarasila přístup do údolí. V přehradě bylo osm otvorů směrem k obydlí Kunisady a pod každým byl sud plný saké⁵⁴. Bylo známo, že draci milovali saké, a tak drak postupně strčil všech svých osm hlav do otvorů a začal pít. Susanoo čekal, až bude drak opojen vínem, poté vyskočil z úkrytu a postupně drakovi sřal všechny hlavy. Mýtus praví, že v drakově ocasu byl ukrytý kouzelný meč prvních japonských císařů, který se následně stal jedním ze tří korunovačních klenotů. Susanoo se tímto skutkem stal znovu pánem bouří a navíc se stal i bohem plodnosti.

Draků bylo v Japonsku mnoho, proto není možné je zmínit všechny. Známý je drak Hairju, kterého můžeme považovat za japonskou obdobu čínského Jing-lunga. Jeho podoba je ale značně jiná. Je to v podstatě drak-pták, místo šupinatého dlouhého těla má opeřená křídla a jeho ocas je také ptačí. V Japonsku je tato proměna draka v ptáka velmi častým jevem. Legendy vyprávějí, že přežil až do dnešní doby a je stále ukryt v nejhlubších jezerech Japonska. Zobrazení tohoto draka můžeme nalézt ve zdobených závěsech v klášteře Či-on-in v Kjótu.

Za zmínku stojí i dračí král Rjujin, který vládne v paláci pod mořem. Pověst vypráví o jeho setkání s medúzou, která nesplnila Rjujinův požadavek a ten ji ztloukl natolik, že přišla o své kosti a zcela změnila svůj tvar.⁵⁵

Východní tradice jsou velmi podobné, proto i Japonsko má svých devět synů draka, z nichž každý umí a zastupuje něco jiného. V minulosti měl drak neodmyslitelnou roli v kulturní i náboženské tradici celého Východu a tato úloha se přenesla i do dnešní doby. Jeho síla má původ na obloze, v nebesích a do nebes se také vrací. Je zpodobněním božské síly a podstaty, která v podobě draků, přeneseně císařů, vstupuje jako reálná bytost mezi obyčejný lid.

⁵⁴ Pozn.: Saké = japonský alkoholický nápoj kvašený z rýže

⁵⁵ KOUTSKÝ, Karel, pozn. 18, s. 98-101

Závěr

Význam symbolu byl shrnut v mnoha dílech, ale v zásadě jde o něco, co teprve poznáním a osvojením nabývá nějakého významu. Symboly vznikaly již od pravěku a svou nezastupitelnou roli mají i dnes, i když pojetí a smysl se změnily. Je jich nespočetně, ale právě symbol draka patří k těm nejstarším a nejčastěji používaným symbolům. Představoval v různých kulturách jak kladného, tak záporného hrdinu, čímž se ve svých teoriích zabýval C. G. Jung, který navázal na svého předchůdce S. Freuda, jenž studoval zákoutí lidské mysli. S drakem se můžeme setkat například v mytologiích z Babylonu, Řecka, Egypta, Indie, u Germánů nebo Keltů, ale také na americkém kontinentě, kde ho uctívali Aztékové i Mayové. Nemalou roli hrál v čínské mytologii a Číňané dodnes sami sebe označují za potomky draka.

Cílem této práce bylo zorientování se ve vzniku a významu symbolů a vypátrání původu a významu konkrétního symbolu draka. Metodou zpracování byl systematický výklad a studium literatury, která se tématem zabývá, a poté kompletace získaných poznatků do ucelených částí. Jak napovídá přiložený seznam použité literatury, dračí tematika byla již mnoha autory zpracována. Mým úkolem bylo tyto tituly nastudovat, vybrat z nich ty nejzajímavější příběhy a ty poté logicky uspořádat. Úkol to nebyl vůbec snadný, protože mýtů je mnoho a všechny jsou zajímavé.

Rozhodla jsem se pro rozdělení draků podle toho, z jaké kultury pocházejí představy o nich a hlavně, zda se jednalo o západní či východní pojetí symbolu. Většina mýtů pochází z antiky, a tak jsem pátrala po vzniku a původu u jednotlivých národů právě v této době. Hlavního cíle bylo dosaženo částečně, protože autoři dostupné literatury se omezovali pouze na význam, méně již na původ. Význam symbolu draka byl ve východním i západním pojetí víceméně stejný. K vyvození závěrů o původu by bylo třeba více zdrojů a další značně komplexnější a více do hloubky zaměřené bádání.

Domnívám se, že draci jsou v poslední době často uchopovaným tématem pro literaturu nebo filmový průmysl. Jsou vděčným a stálým tématem, a pokud má autor dostatek fantazie, může pokaždé přijít s něčím novým. Důkazem toho je i fenomén dnešní doby, seriál „Game of Thrones“, kde se draci také vyskytují. Zajímavostí je, že v současné literatuře a kinematografii se východní drak téměř nevyskytuje. Výzkum toho, proč tomu tak je, a hlubší pátrání po původu dračího symbolu ve východních kulturách by mohlo být námětem k dalšímu bádání v oblasti studia symbolu draka.

Seznam použitých zdrojů

ALLEAU, René. *O povaze symbolů: úvod do obecné symboliky*. Vyd. 1. Praha: Malvern, 2008, 79 s. Aurélie. ISBN 978-80-86702-34-6.

BECKER, Udo. *Slovník symbolů*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, 351 s. ISBN 978-80-7367-284-3.

BIEDERMANN, Hans. *Lexikon symbolů*. Vyd. 1. Praha: Beta, 2008, 503 s., ISBN 978-80-7306-362-7.

BLACK, Jeremy a Anthony GREEN. *Bohové, démoni a symboly starověké Mezopotámie: ilustrovaný slovník*. Vyd. 1. Praha: Volvox Globator, 1999, 231 s. ISBN 80-7207-266-8.

BUBEN, Milan. *Encyklopedie heraldiky: [světská a církevní titulatura a reálie]*. 4., opr. a dopl. vyd. Praha: Libri, 2003, 505 s. ISBN 80-7277-135-3.

CASSIRER, Ernst. *Filosofie symbolických forem*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 1996, 299 s. ISBN 80-86005-11-9.

COLIN, Didier. *Slovník symbolů, mýtů a legend*. 1. vyd. Praha: Deus, 2009, 2 sv. ISBN 978-80-87087-72-5.

COOPER, J. *Ilustrovaná encyklopedie tradičních symbolů*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999, 239 s. ISBN 80-204-0761-8.

EGYPT: SYMBOLISMUS A ARCHEOLOGIE. Vyd. 1. Praha: Nová Akropolis, 2009, 223 s. Ulixes. ISBN 978-80-86038-41-4.

FONTANA, David. *Tajemný jazyk symbolů: názorný klíč k symbolům a jejich významům*. 1. vyd. Praha: Paseka, 1994, 192 s. ISBN 80-85192-91-8.

FREUD, Sigmund. *Výklad snů*. Vyd. 4., upr. Pelhřimov: Nová tiskárna, 2003, 395 s. ISBN 80-86559-16-5.

GIBSON, Clare. *Symbole a jejich významy: klíč k výkladu motivů a znaků v umění*. Praha: Slovart, 2010, 256 s. ISBN 978-80-7391-370-0.

GUTER, Josef. *Bohové a symboly staré Číny: slovník čínské mytologie*. 1. vyd. Praha: Brána, 2005, 217 s. ISBN 80-7243-263-x.

HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Vyd. 2., V Pasece 1. Praha: Paseka, 2008, 517 s. ISBN 978-80-7185-902-4.

HORNUNG, Erik. *Tajemný Egypt: kořeny hermetické moudrosti*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2002, 219 s. ISBN 80-7185-436-0.

JORDAN, Michael. *Světové mýty*. Vyd. 1. Praha: Volvox Globator, 1997, 370 s. ISBN 80-7207-102-5.

KAST, Verena. *Dynamika symbolů: základy jungovské psychoterapie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 206 s. ISBN 80-7178-371-4.

KENNER, T. *Symbole a jejich skrytý význam: záhadný smysl a zapomenutý původ znamení a symbolů v moderním světě*. Vyd. 1. Praha: Metafora, 2007, 160 s. ISBN 978-80-7359-079-6.

KERÉNYI, Karl. *Mytologie Řeků*. Vyd. 1. Praha: Oikoymenh, 1996, 247 s. Oikúmené. ISBN 80-86005-14-3.

KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina a Čestmír J KRÁTKÝ. *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky: Mexiko a Střední Amerika*. 1. vyd. Praha: Libri, 2001, 156 s. ISBN 80-7277-065-9.

KLECZEK, Josip. *Naše souhvězdí*. 5., opr. a dopl. vyd. Praha: Albatros, 2000, 412 s. ISBN 80-00-00853-x.

KLECZEK, Josip. *Naše souhvězdí: tajuplný vesmír, přehled všech souhvězdí s vyobrazením a popisem* [CD]. Praha: Albatros, 2007, 1 CD-ROM. Oko (Albatros).

KOUTSKÝ, Karel. *Draci středověkého světa*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 2005, 245 s. Kolumbus. ISBN 80-204-1226-3.

KRAMER, Samuel Noah. *Mytologie starověku*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1977, 446 s.

KRATOCHVÍL, Zdeněk a Jan BOUZEK. *Od mýtu k logu*. V Praze: Herrmann & synové, 1994, 175 s.

KROČA, Slavko. *Drak: symbolismus a mytologie*. Vyd. 1. Praha: Nová Akropolis, 2012, 215 s. Ulixes. ISBN 978-80-86038-61-2.

LURKER, Manfred. *Slovník biblických obrazů a symbolů*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1999, 365 s. ISBN 80-7021-254-3.

MABINOGI: KELTSKÉ POVĚSTI. Brno: Zvláštní vydání., 1995, 181 s. ISBN 80-85436-37-x.

MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004, 699 s. ISBN 80-7185-669-x.

MYSLIVEČEK, Milan. *Panoptikum symbolů, značek a znamení*. Vyd. v Chvojkově nakl. 1. Praha: Chvojkovo nakladatelství, 2001, 277 s. ISBN 80-86183-25-4.

O'CONNELL, Mark a Raje AIREY. *Znaky a symboly: rozpoznávání a analýza vizuálních signálů, které spoluvytvářejí naše myšlenky a určují naše reakce na svět kolem nás: ilustrovaná encyklopedie*. Vyd. 1. Praha: Reader's Digest Výběr, 2008, 256 s. ISBN 978-80-86880-96-9.

PAVELKA, Jiří. Symbol a metafora jako výrazové prostředky textu. In *Symbol v lidském vnímání, myšlení a vyjadřování*. Praha: Filozofický ústav ČSAV, 1992. 302 s. Filozofický ústav ČSAV. ISBN 80-7007-033-1.

PAVLŮSEK, Alois. *Lexikon strašidel: průvodce světem nadpřirozených bytostí a démonů v našich zemích*. V Praze: XYZ, 2012, 267 s. ISBN 978-80-7388-599-1.

PENALVA, Vicente. *Mexiko: symbolismus a archeologie*. Vyd. 1. Praha: Nová Akropolis, 2011, 255 s. Ulixes. ISBN 978-80-86038-44-5.

PTOLEMAIOS, Klaudios, Johannes KEPLER a Mikuláš KOPERNÍK. *The Almagest*. Chicago: Encyclopaedia Britannica, 1952, xiv, 478 s. Great books of the western world, 16.

RAGACHE, Claude-Catherine a Francis PHILLIPPS. *Mýty a legendy: vlci, draci, bájná zvířata*. Bratislava: Gemini, 1991. ISBN 80-85265-07-9.

RAGACHE, Gilles. *Vikingové*. Vyd. 1. Bratislava: Gemini, 1993, 47 s. Mýty a legendy. ISBN 8085265451.

REICHARD, Pavel. Drak – věčný (i vděčný) symbol. *Pevnost*. roč. 2003, č. 10, s. 63
ISSN: 1213-8215.

REICHARD, Pavel. Drak je nejstarším průvodcem člověka. *Pevnost*. roč. 2003, č. 10, s. 82
ISSN: 1213-8215.

ROYT, Jan a Hana ŠEDINOVÁ. *Slovník symbolů: kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1998, 201 s., [8] s. barevných obrazových příloh. ISBN 80-204-0740-5.

SAUNDERS, Nicholas J. *Mytická síla zvířat*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 1996, 184 s. ISBN 80-85809-47-8.

SHUKER, Karl. *Draci: historie rodu*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2007, 120 s. ISBN 978-80-204-1653-7.

TOUFAR, Pavel. *Tajemné bytosti mezi námi*. Vyd. 1. Brno: MOBA, 2010, 248 s. ISBN 978-80-243-3807-1.

VERNER, Miroslav, Ladislav BAREŠ a Břetislav VACHALA. *Encyklopedie starověkého Egypta*. 1. vyd. Praha: Libri, 2007, 527 s. ISBN 978-80-7277-306-0.

VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie keltské mytologie*. 1. vyd. Praha: Libri, 2002, 323 s. ISBN 80-7277-066-7.

VLČKOVÁ, Jitka. *Encyklopedie mytologie germánských a severských národů*. 2. vyd. Praha: Libri, 2006, 255 s. ISBN 80-7277-177-9.

VRBENSKÁ, Františka. Draci ohně, vody, nebes. *Pevnost*. roč. 2003, č. 10, s. 72 ISSN: 1213-8215.